

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Bakalářská práce

Britsko-rakouské vztahy v letech 1740–1748

Jana Hochmannová

Plzeň 2015

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra historických věd

Studijní program Historické vědy

Studijní obor Obecné dějiny

Bakalářská práce

Britsko-rakouské vztahy v letech 1740–1748

Jana Hochmannová

Vedoucí práce:

Doc. PhDr. Miroslav Šedivý, Ph.D.

Katedra historických věd

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2015

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, 21. dubna 2015

Na tomto místě bych chtěla poděkovat docentu PhDr. Miroslavovi Šedivému, Ph.D. za jeho trpělivost, cenné rady a odborné vedení mé bakalářské práce.

Obsah

1 Úvod	1
2 Rakousko a Velká Británie v období 1714–1739.....	4
2.1 Rakousko a Velká Británie na poli mezinárodní evropské politiky	4
2.1.1 Rakouská zahraniční politika	4
2.1.2 Zahraniční politika Velké Británie	5
2.2 Vývoj britsko-rakouských vztahů	8
3 Rakousko a Velká Británie v počátečních letech války o rakouské dědictví 1740–1742.....	12
3.1 Rakouské postavení v období první slezské války	12
3.2 Zahraniční politika Velké Británie	15
3.3 Vývoj britsko-rakouských vztahů	17
4 Britsko-rakouské vztahy v roce 1743.....	21
4.1 Britsko-rakouské vztahy před bitvou u Dettingenu	21
4.2 Bitva u Dettingenu a druhá polovina roku 1743	23
5 Britsko-rakouské vztahy v období druhé slezské války 1744–1745.....	28
5.1 Stav britsko-rakouského spojení v průběhu roku 1744	28
5.2 Vývoj v průběhu roku 1745	31
6 Britsko-rakouské vztahy na konci válek o rakouské dědictví 1746–1748..	36
6.1 Rok 1746	36
6.2 Cesta k uzavření míru v Cáchách 1747–1748	39
7 Závěr	43
8 Seznam použitých zdrojů	46
9 Resumé.....	50
10 Přílohy	52

1 Úvod

Ve 40. letech 18. století proběhly války o rakouské dědictví, ve kterých habsburská monarchie bojovala doslova o své přežití. Její panovnice Marie Terezie měla na své straně pouze Velkou Británii, s níž sice nebyly vzájemné vztahy ideální, přesto pro habsburskou vladařku nesmírně důležité. Cílem této práce je analyzovat vzájemné britsko-rakouské vztahy v kontextu jednoho z nejrozsáhlejších válečných konfliktů 18. století. Důraz je kladen především na britskou pomoc Marii Terezii proti silné protirakouské koalici, přestože ji britská vláda přinutila k územním ústupkům, které zpočátku panovnice striktně odmítala. Není opomenuto ani nastínění nejdůležitějších událostí válek o rakouské dědictví, které měly samozřejmě také vliv na britsko-rakouské vztahy.

Z důvodu větší přehlednosti je text práce rozdělen do pěti samostatných částí. V líčení událostí postupuji chronologicky. První kapitola, nazvaná *Rakousko a Velká Británie v období 1714–1739* slouží jako úvod do problematiky britsko-rakouských vztahů v 18. století. Jsou zde také uvedeny aspekty, které ovlivňovaly politická rozhodnutí zástupců Velké Británie a Rakouska v tomto období. Druhá část *Rakousko a Velká Británie v počátečních letech války o rakouské dědictví 1740–1742* je věnována mezinárodní situaci, ve které se středoevropská a ostrovní velmoc na počátku 40. let nacházely, jejich vnitřní politice a vzájemným britsko-rakouským vztahům a stykům. Třetí část *Britsko-rakouské vztahy v roce 1743* se zabývá událostmi roku 1743, především pak souvislostmi bitvy u Dettingenu, formováním pragmatické armády a britskou diplomacií. Následující kapitola *Britsko-rakouské vztahy v období druhé slezské války 1744–1745* vysvětluje vojenské a diplomatické neúspěchy spojenců v průběhu roku 1744 a zásadní přelomy mezinárodní situace dalšího roku, které se odrazily i na britsko-rakouských vztazích. Poslední část *Britsko-rakouské vztahy na konci válek o rakouské dědictví 1746–1748* reflektuje neshody spojenců a touhu všech zúčastněných států válku ukončit, která se vyplnila podpisem mírové smlouvy v Cáchách.

Tato práce byla vytvořena s pomocí dostupných sekundárních zdrojů v českém, anglickém a německém jazyce. Jedním z hlavních použitých pramenů byla monografie *The War of Austrian Succession 1740–1748*, kterou sepsal britský historik Matthew Smith Anderson, jenž se za svého života věnoval především studiu mezinárodních vztahů a dějinám Evropy v 18. století. Monografie se podrobně a srozumitelně zabývá průběhem válek o rakouské dědictví. Kromě toho byla pro moji práci důležitá i proto, že se více zmiňuje o rakouských velvyslancích působících ve Velké Británii, což v jiných pramenech schází. Přínosem je i líčení diplomatických aktivit britské vlády ve snaze uzavřít silné protifrancouzské spojení. V českém jazyce takováto důkladná analýza válek o rakouské dědictví zatím není dostupná.

Britská zahraniční politika a mezinárodní vztahy v 18. století jsou náplní monografie *Great Britain and Europe in the Eighteenth Century*, jejímž autorem byl britský profesor David Bayne Horn. V knize jsou jednotlivé kapitoly rozvrženy podle vztahů Velké Británie s jednotlivými evropskými mocnostmi a státními celky na základě historických událostí. Část o Rakousku byla pro práci důležitá z hlediska pochopení britsko-rakouských vztahů od počátku 18. století, avšak k samotné válce o rakouské dědictví se vyjadřuje příliš stroze.

Přínosem byla v kontextu britské zahraniční politiky také rozsáhlá monografie irského historika Brendana Simmse *Three Victories and a Defeat. The Rise and Fall of the First British Empire 1714–1783*, jež spočívala především v podrobném popisu postojů některých britských politiků podložených přímými citacemi, což jsem v jiných zdrojích postrádala. Důležitým zdrojem se rovněž stala monografie *George II. King and Elector*, kterou vytvořil britský historik Andrew Thompson. Tato kniha se zabývá jako jedna z mála detailněji životem britského krále Jiřího II. a jeho politickými názory a postoji v průběhu válek o rakouské dědictví.

O životě Marie Terezie existuje mnoho zdrojů, z nich je třeba uvést monografii *Marie Terezie a Evropa* francouzského historika Victora Luciena Tapié, jenž značnou pozornost věnoval právě zahraniční politice této vladářky. V

monografii *Marie Terezie. Zakladatelka moderního státu*, kterou sepsal francouzský historik Jean-Paul Bled se nacházely i delší přímé citace názorů Marie Terezie, které byly v jiných zdrojích zkráceny nebo přepsány vlastními slovy. Zde dle mého lépe ukazovaly její stanoviska a bezprostřední reakce, například její rozčarování nad územními ztrátami Rakouska.

V práci je též použito několik zdrojů týkajících se Pruska a jeho panovníků Fridricha Viléma I. a především Fridricha II. Velikého. Hlavním pramenem je v tomto ohledu monografie *Fridrich Veliký. Cesta Pruska k velmocenskému postavení* českého historika Františka Stellnera, v níž autor čtivě a fundovaně líčí život Fridricha II. včetně jeho vnitřní i zahraniční politiky. Z dalších prací českých historiků je nutno zmínit i studii *Rusko a Prusko v období slezských válek* od Václava Horčičky, která byla přínosná pro pochopení ruské zahraniční politiky ve střední Evropě v polovině 18. století.

2 Rakousko a Velká Británie v období 1714–1739

2.1 Rakousko a Velká Británie na poli mezinárodní evropské politiky

2.1.1 Rakouská zahraniční politika

Ve střední Evropě na počátku 18. století existoval rozsáhlý státní útvar, řadící se mezi evropské velmoci, Rakousko. K jeho území patřilo kromě samotného Rakouska Uherské království a země Koruny české. Panovníci habsburské monarchie, což je další název pro Rakousko, které ovládal rod Habsburků, se také ve většině případů stali císaři Svaté říše římské. Stejně tak tomu bylo za Karla VI. Rastattskou mírovou smlouvou roku 1714 rozšířil své území o Španělské Nizozemí a teritoria v Itálii: Milánsko, Neapolsko, Sardínii a Mantovské vévodství.¹ Mír uzavřený po válce s Turky v Požarevací roku 1718 Rakousku přinesl zisk Temešského Banátu, Malého Valašska, Bělehradu a jeho okolí.² Monarchie díky těmto úspěšným válečným konfliktům na počátku vlády Karla VI. dosáhla své největší rozlohy.³

Přesto měl Karel VI. ke spokojenosti daleko. Po válce o španělské dědictví se obával, že by jej mohl postihnout podobný osud jako španělské Habsburky, kteří v roce 1700 vymřeli po meči. Dosud totiž neměl žádné potomky.⁴ Dne 19. dubna 1713 ve Vídni proto představil první verzi pragmatické sankce. Jejím účelem bylo zaručit nedělitelnost již získaných teritorií a dědičnou habsburskou vládu nad nimi. Obsahem byl také nástupnický řád, který byl založen na principu primogenitury. Nárok na trůn měli v první řadě mužští potomci panujícího vladaře, v případě jejich absence pak jeho dcery.⁵

Pro Karla VI. se pak mezinárodní uznání pragmatické sankce stalo hlavním cílem zahraniční politiky, což ji limitovalo v politicko-vojenské i

¹ VEBER, Václav a kol., *Dějiny Rakouska*, Praha 2007, s. 299–301.

² BORITZKA, Jirí, *Válka prince Evžena 1716–1718*. In: *Historický obzor* 19, 2008, 1/2, s. 22.

³ VEBER, s. 298–301.

⁴ URFUS, Valentin, *Pragmatická sankce. 19. 4. 1713. Rodný list podunajské monarchie*, Praha 2002, s. 40.

⁵ Tamtéž, s. 44.

hospodářské rovině až do jeho smrti. Na druhou stranu se Rakousko uznáním pragmatické sankce stalo skutečnou personální unií.⁶ Již v roce 1720 se po konfliktu se Španělskem, Karel VI. vzdal svých ambic na Pyrenejském poloostrově, na jejichž prosazení trval od války o španělské dědictví.⁷ Válka o polské nástupnictví v letech 1733–1735 skončila pro Rakousko nepříznivě. Švagr Karla VI., František Štěpán Lotrinský byl nucen odstoupit svou rodovou zemi za toskánské velkovévodství a Rakousko obdrželo za Neapolsko a Sicílii Parmu a Piacenzu. Rakouské državy v Itálii se tak zmenšily.⁸ Spory a válkami oslabená habsburská monarchie se navíc v období 1737–1739 zapojila na straně Ruska do další války s Turky,⁹ jež jí přinesla územní ztráty v podobě Bělehradu, Malého Valašska i části Srbska a snížila její mezinárodní prestiž.¹⁰

V souvislosti se ztrátami území a prestiže je nutné zmínit, že monarchie do roku 1732 dosáhla postupného mezinárodního uznání pragmatické sankce všemi mocnostmi kromě Francie, která tak učinila až po válce o polské nástupnictví roku 1738. Španělsko její platnost garantovalo v roce 1725 (definitivně teprve 1731), Rusko roku 1726, Prusko 1728, Velká Británie a Hannoverko 1731 a Nizozemí 1732.¹¹ Platnost pragmatické sankce však nebyla zajištěna dlouhodobě, již roku 1740 proti ní byly vzneseny námitky.

2.1.2 Zahraniční politika Velké Británie

Velká Británie vznikla v roce 1707 spojením Anglického a Skotského království. Od roku 1714 zde vládl král Jiří I., jenž zároveň vykonával funkci hannoverského kurfiřta. Ačkoliv se již za jeho vlády posílila politická moc parlamentu oproti pozici krále, Jiří I. se soustavně zajímal o zahraniční politiku země, přestože v počátečním období své vlády dával do popředí záležitosti

⁶ VEBER, s. 299.

⁷ SKŘIVAN, Aleš, *Evropská politika*, Praha 1999, s. 72.

⁸ BLACK, Jeremy, *Evropa osmnáctého století*, Praha 2003, s. 205–206.

⁹ BLACK, Jeremy, *British Foreign Policy in the Age of Walpole*, Edinburgh 1985, s. 16.

¹⁰ BLACK, *Evropa osmnáctého století*, s. 206.

¹¹ SKŘIVAN, *Evropská politika*, s. 82.

Hannoverska.¹² Usiloval totiž o posílení postavení svého kurfiřtství v rámci Svaté říše římské,¹³ což mimo jiné přispělo k zapojení Velké Británie do Severní války roku 1717.¹⁴

Britskou vnitřní i zahraniční politiku ovlivňovala též existence dvou významných politických seskupení, whigů a toryů.¹⁵ Za panování královny Anny byla pozice whigů nejistá a roku 1710 se dostali k moci toryové, což mimo jiné způsobilo opuštění spojenců ve válce o španělské dědictví a ochotu Velké Británie zahájit mírové vyjednávání v Utrechtu.¹⁶ Vláda Jiřího I. a Jiřího II. stranila naopak spíše whigům, mimo jiné proto, že prosadili nástup hannoverské dynastie na britský trůn. Příslušníkem seskupení whigů byl sir Robert Walpole, pokládáný za prvního ministerského předsedu ve Velké Británii, působící především v období 1721–1742.¹⁷ Jeho rad si cenil i Jiří II., který se ujal vlády v roce 1727.¹⁸ V období, kdy Walpole zastával funkci premiéra, dosáhla Velká Británie politického a hospodářského vzestupu a zvýšil se také její vliv na mezinárodní scéně.¹⁹

V průběhu 18. století se britská vláda snažila na principu zachování rovnováhy sil zajistit mír v Evropě,²⁰ což významně ovlivňovalo její zahraniční politiku.²¹ I tato skutečnost například přispěla k zahájení vyjednávání v Utrechtu, která ukončila válku o španělské dědictví. Do středu rovnováhy bylo kladeno

¹² KOVÁŘ, Martin, *Zrození velmoci. Anglie (Velká Británie) na cestě k postavení první světové mocnosti (1603–1746)*, Praha 2007, s. 144.

¹³ SKŘIVAN, *Evropská politika*, s. 57.

¹⁴ Tamtéž, s. 60–61.

¹⁵ Toryové byli příslušníci britského politického seskupení se spíše konzervativními názory. Proti nim stáli v opozici whigové, kteří zastupovali zájmy obchodní společenské vrstvy.

¹⁶ BLACK, *Evropa osmnáctého století*, s. 201.

¹⁷ KAŠÍK, Vladimír, *Hospodářství, politika, parlamentarismus, demokracie... a Walpole*. In: JANČÍK, Drahomír (ed.), *Pocta profesoru Zdeňku Jindrovi*, Praha 2003, s. 94.

¹⁸ KOVÁŘ, Martin, *Robert Walpole. Politik a státník*. In: *Historický obzor* 12, 2001, 11/12, s. 242.

¹⁹ KOVÁŘ, Martin, *Obraz sira Roberta Walpola a jeho vlády na stránkách soudobého tisku a krásné literatury*. In: STELLNER, František, KOVÁŘ, Martin (ed.), *Staletí objevů, diplomacie a válek. Sborník k 60. narozeninám profesora Aleše Skřivana*, Praha 2005, s. 278.

²⁰ BLACK, Jeremy, *Why Wars Happen*, London 1998, s. 87.

²¹ HRBEK, Jiří, *Evropa a absolutismus v 17. a 18. století (1648–1789)*, Praha 2012, s. 45.

Rakousko společně se Svatou říší římskou. Kdyby byla ohrožena jejich existence, Velká Británie by byla nucena zasáhnout.²²

V letech 1717–1731 udržovala Velká Británie oficiální spojení s Francií. Původně však chtěl hrabě James Stanhope, jenž v letech 1718–1721 zastával funkci státního sekretáře,²³ zformováním Velké Británie, Francie, Rakouska, Španělska, Pruska, Saska a Dánska vytvořit novou velkou alianci, která by zajistila obnovení rovnováhy sil v severní Evropě. Tato vize však nebyla mimo jiné kvůli vnitřní situaci ve Velké Británii a neochotě ostatních zemí postupovat proti Rusku uskutečnitelná.²⁴

Do britské zahraniční politiky zasahovaly do jisté míry i obchodní zájmy její Východoindické společnosti, která byla založena již roku 1600.²⁵ Proto došlo ve 20. letech 18. století ke sporu s Rakouskem, které provozovalo konkurenční obchodní společnost v Ostende.

Ve dvacátých letech 18. století se Robertu Walpolovi dařilo řešit mezinárodní konflikty mírovou cestou, ještě na počátku 30. let se zasloužil například o urovnání neshod s Rakouskem, právě kvůli společnosti v Ostende. Ve 30. letech však bylo stále těžší pokračovat v duchu této politiky²⁶ a právě snaha o její udržení přispěla k opětovnému zhoršení vztahů s Rakouskem roku 1733 v souvislosti s britským odmítnutím vstupu do války o polské nástupnictví.²⁷ Úzce s tím byly spojeny i postupně přibývajících neshody v britské vnitřní politice, přičemž se proti distancování země ve válce o polské nástupnictví postavil také Jiří II.²⁸

²² SIMMS, Brendan, *Three Victories and a Defeat. The Rise and Fall of the First British Empire 1714–1783*, New York 2007, s. 289–290.

²³ Státní sekretář byl britský ministr zahraničí, tuto funkci vykonávali vždy dva sekretáři najednou, jeden pro severní oblast, druhý pro jižní.

²⁴ SKŘIVAN, *Evropská politika*, s. 60.

²⁵ WANNER, Michal, *Vývoj anglické Východoindické společnosti do poloviny 18. století*. In: *Historický obzor* 4, 1993, 5, s. 98.

²⁶ WASSON, Ellis, *Dějiny moderní Británie. Od roku 1714 po dnešek*, Praha 2010, s. 70.

²⁷ KOVÁŘ, *Robert Walpole. Politik a státník*, s. 244.

²⁸ Tamtéž, s. 245.

2.2 Vývoj britsko-rakouských vztahů

Britsko-rakouské vztahy se vyznačovaly určitým nesouladem ve svých zájmech. Po roce 1714 byl ovlivňován především hannoverskými zájmy britských panovníků Jiřího I. a Jiřího II.²⁹ a v období 1722–1731 rakouským provozováním Východoindické společnosti v Ostende. Obě mocnosti se však již na počátku 18. století snažily upevnit vzájemné vztahy, například smlouvami o bariéře,³⁰ které byly uzavřeny v letech 1709–1715. V červnu 1716 také společně podepsaly westminsterskou alianci, jež garantovala vzájemnou pomoc při napadení vnějším agresorem.³¹ Vidina dobrých britsko-rakouských vztahů pro Rakousko znamenala zabezpečení jeho politických cílů v západní Evropě a později, jak Rakousko za vlády Karla VI. v mezinárodním kontextu sláblo, také zachování teritoriální integrity.³² Pozice Velké Británie byla opačná, země se v první polovině 18. století nacházela v období rozkvětu. Nabyla také možnosti výrazně ovlivňovat evropské uspořádání. Rakouské spojenectví pro ni však bylo důležité v rámci zajištění rovnováhy sil a hannoverských zájmů.³³

Na britsko-rakouské vztahy působila téměř deset let, v období 1722–1731 existence rakouské obchodní společnosti v Ostende, které se nacházelo v Rakouském Nizozemí.³⁴ Proti jejímu vzniku se zpočátku stavěl kvůli obavám ze zhoršení vztahů s námořními mocnostmi princ Evžen Savojský,³⁵ neboť pokládal britskou podporu v mezinárodním kontextu za nezbytnou. Již roku 1719 upozornil britský velvyslanec ve Vídni, François Louis de Saint-Saphorin,

²⁹ BLACK, *British Foreign Policy in the Age of Walpole*, s. 33.

³⁰ Barrier Treaties byly smlouvy mezi námořními mocnostmi a Rakouskem. Vztahovaly se k zajištění pevností na území rakouského Nizozemí, které měly podle jejich signatářů upevnit vzájemné vztahy, namísto toho je však komplikovaly. HORN, David Bayne, *Great Britain and Europe in the Eighteenth Century*, Oxford 1967, s. 113.

³¹ SKŘIVAN, *Evropská politika*, s. 68.

³² HORN, s. 114.

³³ SKŘIVAN, *Evropská politika*, s. 62–63, 70–71.

³⁴ WANNER, *Ostendáné pod císařským praporem 1714–1744. Část II. Soumrak a pád Všeobecné společnosti v Ostende*. In: *Historický obzor* 19, 2008, 5/6, s. 122.

³⁵ Evžen Savojský byl rakouský vojevůdce, prezident Dvorské válečné rady a politik, který se po rakousko-tureckých válkách v období 1716–1718 soustředil již hlavně na vedení rakouské politiky. Byl také guvernérem rakouského Nizozemí v letech 1716 až 1724. Zdroj: <http://www.aeiou.at/aeiou.encyclop.e/e879492.htm> [15. ledna 2015].

císařský dvůr na potenciální útoky v zámoří ze strany britských osadníků.³⁶ I když společnost v Ostende britské Východoindické společnosti konkurovala jen ve velmi omezené míře,³⁷ Velká Británie její činnost neschvalovala. Námořní mocnosti měly zároveň podezření, že Karel VI. usiluje o zásadní prosazení své moci na území Svaté říše římské. K vzájemným dobrým vztahům nepřispěla ani skutečnost, že říšský vicekancléř Fridrich Karl von Schönborn podporoval spojenectví s katolickými státy a nikoliv s protestantskou Velkou Británií a Pruskem.³⁸ Britská vláda se také obávala vzniku rakouské válečné flotily.³⁹ Hlavním důvodem zhoršení britsko-rakouských vztahů byla kromě hannoverských zájmů a existence společnosti v Ostende neochota učinit vzájemné kompromisy.⁴⁰

Britsko-rakouské vztahy negativně ovlivnilo i podepsání vídeňských smluv mezi Španělskem a Rakouskem roku 1725, v nichž Španělsko Rakousku zaručilo obchodní koncesi na celém svém území kromě držav v Americe⁴¹ a následné uzavření hannoverské aliance mezi Velkou Británií, Francií a Pruskem, jež Karel VI. považoval za zradu.⁴² V březnu 1727 z důvodu stále se zhoršujících sporů Velká Británie dočasně ukončila s Rakouskem diplomatické styky.⁴³

Robert Walpole i nový britský král Jiří II. ve vztahu k Rakousku zastávali smířlivější politiku, přesto Velká Británie nadále požadovala zrušení Ostendské společnosti, s čímž souhlasila navzdory zhoršení britsko-francouzských vztahů i Francie. Císař odmítl ustoupit a v roce 1729 tak Evropě opět hrozilo vypuknutí rozsáhlého ozbrojeného konfliktu. Snahu o urovnání vztahů projevila na počátku roku 1729 Velká Británie, když státní sekretář vikomt Charles Townshend prostřednictvím rakouského velvyslance hraběte Filipa Josefa Kinského nabídl

³⁶ WANNER, Michal, *Ostendané pod císařským praporem 1714–1744. Část I. Zrození a vzestup Všeobecné společnosti v Ostende*. In: Historický obzor 19, 2008, 3/4, s. 58.

³⁷ BLACK, *British Foreign Policy in the Age of Walpole*, s. 33.

³⁸ WANNER, *Ostendané pod císařským praporem 1714–1744. Část I*, s. 61.

³⁹ WANNER, *Ostendané pod císařským praporem 1714–1744. Část II*, s. 116.

⁴⁰ BLACK, *British Foreign Policy in the Age of Walpole*, s. 4.

⁴¹ SKŘIVAN, *Evropská politika*, s. 77.

⁴² HORN, s. 117.

⁴³ WANNER, *Ostendané pod císařským praporem II*, s. 120.

Rakousku podepsání předběžné smlouvy. K dohodě obě mocnosti dospěly skutečností, že Jiří II. Walpolovou zásluhou vypustil z vyjednávání hannoverské zájmy. Výsledkem tzv. druhé vídeňské smlouvy z roku 1731 byly rakouské ústupky v podobě zrušení zmíněné společnosti a císařova slibu, že se jeho nejstarší dcera Marie Terezie nevdá za příslušníka mocného evropského rodu, aby tím nenarušila rovnováhu sil. Velká Británie na oplátku uznala pragmatickou sankci.⁴⁴ Urovnáním vztahů s Velkou Británií císař prosadil uznání pragmatické sankce také v říši. Proti ní se postavili pouze bavorský a saský kurfiřt, ovšem, jak uvádí český historik profesor Aleš Skřivan starší, „v daném okamžiku nebyl jejich postoji přikládán příliš velký význam“.⁴⁵

Britsko-rakouské spojenectví bylo pro vzájemné nevyhovění obou států v situaci, kdy vždy jeden z nich požadoval pomoc na druhém, pro své účastníky zklamáním. Proto jejich vztahy nebyly v dobrém stavu již před kolapsem aliance roku 1733, kdy došlo k válce o polské nástupnictví. Rakousko zde vycházelo z podmínek druhé vídeňské smlouvy, proto vyžadovalo britskou vojenskou podporu.⁴⁶ Walpole britský vstup do války nepodporoval a považoval alianci z roku 1731 za defenzivní. Podpořila jej i Dolní sněmovna. Oproti tomu Jiří II. i oba státní sekretáři Thomas Pelham-Holles, vévoda z Newcastle, a William Stanhope, hrabě Harrington, zastávali spíše prorakouský postoj.⁴⁷ Karel VI. na britskou podporu spoléhal a nejprve věřil, že k válce z tohoto důvodu nedojde. Nejvyšší dvorský kancléř hrabě Philip Ludwig Wenzel von Sinzendorf sdílel ten samý názor a císařův poradce Johann Christoph von Bartenstein neměl v této situaci dostatečný přehled.⁴⁸

V roce 1735 se Velká Británie podílela na zprostředkování rakousko-francouzského míru, jehož hlavním výsledkem bylo francouzské uznání

⁴⁴ Tamtéž, s. 121–122.

⁴⁵ SKŘIVAN, *Evropská politika*, s. 82.

⁴⁶ BLACK, *British Foreign Policy*, s. 11–12.

⁴⁷ Tamtéž, s. 13.

⁴⁸ SKŘIVAN, *Evropská politika*, s. 86.

pragmatické sankce. Britové neměli zájem se k rakousko-francouzské smlouvě připojit, obávali se, že její platnost nebude trvat příliš dlouho.⁴⁹

⁴⁹ BLACK, *British Foreign Policy*, s. 12.

3 Rakousko a Velká Británie v počátečních letech války o rakouské dědictví 1740–1742

3.1 Rakouské postavení v období první slezské války

Po smrti Karla VI. v říjnu 1740 nastoupila na trůn habsburské monarchie jeho nejstarší dcera Marie Terezie, přesto pozice císaře Svaté říše římské zůstala až do ledna 1742 neobsazena. Roku 1740 však rakouská státní pokladna neoplývala dostatkem financí a vedení armády bylo zastaralé s potřebou reformy. Nedávné války navíc způsobily snížení počtu vojáků. Současní ministři i rádci,⁵⁰ kteří působili již za vlády Karla VI. a na něž by se mohla panovnice spolehnout, měli převážně konzervativní názory a většinou to byli staří muži. Kvůli zmíněným důvodům Marie Terezie později poukazovala, že na počátku vlády neměla vyhovující zázemí a v odporu proti svým nepřátelům zůstala osamocena.⁵¹

Proti dědičnému právu Marie Terezie v podobě pragmatické sankce se nejprve postavili bavorský kurfiřt Karel Albrecht a saský kurfiřt Fridrich August II.,⁵² kteří prozatím jednali na poli diplomacie.⁵³ Namísto nich válečné operace proti Rakousku zahájil v prosinci 1740 pruský král Fridrich II. Jeho otec Fridrich Vilém I., jenž byl finančně velmi spořivý, dokázal sestavit tak silnou armádu, že se svojí velikostí zařadila na čtvrté místo v rámci celé Evropy.⁵⁴ Ve své politické závěti pověřil Fridricha II. úkolem získat pro Prusko nová území,⁵⁵ protože bez

⁵⁰ Patřil mezi ně dvorský kancléř hrabě Philipp Sinzendorf, kterému Marie Terezie příliš nedůvěřovala, předseda Dvorské komory hrabě Gundaker Thomas Starhemberg, hrabě Alois Raimund Harrach a sekretář Tajné rady baron Johann Christoph von Bartenstein, jenž si získal důvěru Marie Terezie později. BLED, Jean-Paul, *Marie Terezie. Zakladatelka moderního státu*, Praha 2013, s. 46–47.

⁵¹ Tamtéž.

⁵² Saský kurfiřt Fridrich August II. byl zároveň v období 1733–1763 polským králem, přičemž přijal jméno August III.

⁵³ SKŘIVAN, Aleš, *Války o dědictví rakouské, 1740–1748*. In: *Historický obzor* 12, 2001, 1/2, s. 3.

⁵⁴ O'SHAUGHNESSY, Brendan, *King Friedrich Wilhelm I Built Prussia a War Machine, But It Was His Son Who Put It to Use*. In: *Military History* 22, 2005, 6, s. 12.

⁵⁵ STELLNER, František, *Fridrich Veliký. Cesta Pruska k velmocenskému postavení*, Praha 1998, s. 106.

nich by se nemohlo stát opravdu silným a nezávislým státem.⁵⁶ No vý pruský král nejprve zahájil s rakouským dvorem jednání, v němž navrhoval, aby mu za jeho příslib spojenectví, finančního obnosu a kurfiřtského hlasu při volbě císaře pro manžela Marie Terezie, Františka Štěpána, Rakousko odstoupilo Slezsko.⁵⁷ Již od počátku mu však šlo o zisk tohoto území. Dosáhl by tak strategické výhody z hlediska geopolitiky, přičemž by oslabil možnost Rakouska a Ruska zasahovat do pruských záležitostí.⁵⁸

Invazi do Slezska, kterou Fridrich II. uskutečnil v prosinci 1740, evropské státy nejprve nečekaly. Považovaly jej za mírumilovného osvícenského krále, jenž otevřeně odporoval zásadám Machiavelliho modelu ideálního panovníka.⁵⁹ Je však nutné dodat, že v posledních měsících roku 1740 na vídeňském dvoře měli alespoň tušení o nebezpečí přicházejícím ze strany Fridricha II., například skrze rakouského informátora, který působil na pruském dvoře.⁶⁰

První slezská válka v letech 1740–1742 se postupně stala záležitostí většího počtu evropských států. Francie roku 1740 udržovala nestranné stanovisko a sám král Ludvík XV. po vstupu do války příliš netoužil.⁶¹ Nicméně převahu získala válečná strana vedená Charlesem Foucquetem, markýzem de Belle-Isle, a během roku 1741 jí ustoupil první ministr, kardinál André Hercule de Fleury.⁶²

Poté, co bylo Rakousko 19. dubna 1741 poraženo v bitvě u Molvic,⁶³ uzavřely proti němu 28. května 1741 v Nymphenburgu spojenectví Bavorsko, Francie a Sasko. S jejich plánem na rozdělení rakouského dědictví souhlasilo i Španělsko a Savojsko. Na počátku června se připojilo Prusko.⁶⁴

⁵⁶ SHOWALTER, Dennis, *Frederick's One Big Idea*. In: *Military History* 30, 2013, 1, s. 43.

⁵⁷ STELLNER, *Fridrich Veliký*, s. 125.

⁵⁸ BROWNING, Reed, *New Views on the Silesian Wars*. In: *The Journal of Military History* 69, 2005, 2, s. 527.

⁵⁹ SCHOEPS, Hans-Joachim, *Dějiny Pruska*, Praha 2004, s. 53–54.

⁶⁰ RICHTER, Karel, *Třeba i železem a krví. Prusko–rakouské války 1740–1866*, Praha 2007, s. 39–40.

⁶¹ BLED, s. 53.

⁶² SKŘIVAN, *Evropská politika*, s. 92–93.

⁶³ SKŘIVAN, *Války o dědictví rakouské, 1740–1748*, s. 3.

⁶⁴ SKŘIVAN, *Evropská politika*, s. 93.

Rusko, které od roku 1726 s Rakouskem udržovalo oficiální spojení, se do konfliktu nezapojilo. Po smrti carevny Anny Ivanovny se v říjnu 1740 dostali k moci propruští politici,⁶⁵ a když jejich vliv během roku 1741 zeslábl, dohodl se Fridrich II. s Francií, aby přiměla svého spojence Švédsko zaneprázdnit Rusko vyhlášením války. Ta pak probíhala od srpna do konce roku 1741 a zajistila, že Rusko nemohlo Rakousko podpořit. Situace se nezměnila ani roku 1742, neboť carevna Alžběta, která se dostala k moci převratem, nepovažovala pomoc Rakousku za vhodnou.⁶⁶

Marie Terezie požadavkům Pruska neustoupila ani poté, co v polovině roku 1741 silná protirakouská koalice zahájila ozbrojené akce. Nejvyšší dvorský kancléř hrabě Philipp von Sinzendorf již na počátku konfliktu a stejně tak i v této době zaujal stanovisko ve prospěch ústupků Prusku, podobně jako hrabě Thomas Hardenberg, ministr financí. Na jejich stranu se pod obavou ozbrojených akcí protirakouské koalice přikláněl také František Štěpán Lotrinský. Ve prospěch dohody s Pruskem se ji snažil přesvědčit i britský velvyslanec Thomas Robinson, pozdější 1. baron z Granthamu, čímž postupně dosáhl snahy Marie Terezie, nabídnout Fridrichovi II. Dolní Slezsko. Pruský král chtěl však získat celé Slezsko nebo alespoň jeho většinu.⁶⁷ V neústupnosti naopak panovnici podporoval sekretář Tajné rady⁶⁸ Johann Christoph von Bartenstein⁶⁹ a český kancléř hrabě Filip Josef Kinský.⁷⁰

K obraně monarchie od roku 1742 výrazně přispívaly schopné uherské oddíly. O jejich pomoci monarchii jednala Marie Terezie s uherským sněmem v létě 1741, když pobývala v Uhersku za účelem své korunovace tamní královnou. Za určitou míru ústupků sněm souhlasil a přislíbil panovnici 40 000

⁶⁵ ANDERSON, Matthew Smith, *The War of the Austrian Succession 1740–1748*, London 1995, s. 64–65.

⁶⁶ HORČICKA, Václav, *Rusko a Prusko v období slezských válek*. In: *Historický obzor* 8, 1997, 7/8, s. 147–148.

⁶⁷ RICHTER, s. 50–51.

⁶⁸ Tajná rada, německy Geheime Konferenz, byla čistě poradním orgánem panovníka habsburské monarchie, jejíž členové byli uznáváni a stejně tak byly brány v potaz jejich názory. BLED, s. 30.

⁶⁹ ANDERSON, s. 71–75.

⁷⁰ VALENTA, Aleš, *Dějiny rodu Kinských*, České Budějovice 2004, s. 86–92.

vojáků. Než se jednotky zformovaly a zasáhly do boje,⁷¹ francouzsko-bavorsko-saští spojenci dobyli v listopadu Prahu a v prosinci 1741 došlo k svolání české šlechty Karla Albrechta českým králem.⁷² V lednu 1742 byl také zvolen císařem jako Karel VII.

V důsledku série neúspěchů rakouské armády na bitevním poli od počátku války byla Marie Terezie nucena v červnu 1742 uzavřít s Pruskem předběžný mír ve Vratislavi, potvrzený v červenci téhož roku berlínským mírem. Rakousko jím ztratilo část území Slezska, z něž monarchii nadále zbylo Opavsko, Krnovsko, Těšínsko a část Niska.⁷³ Na druhou stranu se tím Rakousku uvolnily prostředky pro válku s Francií.⁷⁴ Fridrich II. se v následujících letech, až do roku 1745 zaměřil na podporu císaře Karla VII. v rámci Svaté říše římské, čímž chtěl zabránit vlivu Rakouska na německé územní celky.⁷⁵

3.2 Zahraniční politika Velké Británie

Velká Británie se na konci 30. let zapojila do námořního ozbrojeného sporu se Španělskem, tzv. války o Jenkinsovo ucho. Robert Walpole se snažil konfliktu zabránit podepsáním britsko-španělské konvence z El Parda v lednu 1739, přesto došlo v říjnu k vyhlášení války.⁷⁶

Velká Británie se obávala, že se na stranu Španělska připojí Francie, tudíž se již na přelomu let 1739 a 1740 připravovala na myšlenku vytvoření silné protifrancouzské koalice. Tyto plány však selhaly v důsledku pruského napadení Rakouska.⁷⁷ Britské obavy se vztahovaly i k možnosti, že Jakobité, příznivci návratu Stuartovců na britský trůn, uskuteční invazi do ostrovního království.⁷⁸

⁷¹ BLED, s. 55–58.

⁷² STELLNER, *Fridrich Veliký*, s. 142–143.

⁷³ SKŘIVAN, *Evropská politika*, s. 94.

⁷⁴ URFUS, s. 85.

⁷⁵ WILSON, Peter H., *Prussia's Relations with the Holy Roman Empire 1740–1786*. In: *Historical Journal* 51, 2008, 2, s. 348.

⁷⁶ KOVÁŘ, Martin, *Velká Británie v éře Roberta Walpola*, Praha 2004, s. 50–51.

⁷⁷ BLACK, Jeremy, *America or Europe? British Foreign Policy 1739–63*, London 1998, s. 31–33.

⁷⁸ THOMPSON, Andrew C., *George II. King and Elector*, New Haven 2001, s. 131.

Roku 1741 se kvůli vstupu Francie do války na kontinentě britský konflikt se Španělskem do jisté míry propojil s válkami o rakouské dědictví.

Walpole nesouhlasil ani s britským vstupem do prusko-rakouské války.⁷⁹ Jiří II. měl o situaci v mezinárodních vztazích přehled a tentokrát, oproti roku 1733, chtěl Rakousko aktivně podpořit.⁸⁰ Již na počátku roku 1741 dokonce pomýšlel na zformování protipruské koalice, jejímiž členy by bylo Rakousko, Hannoverko, Velká Británie, Sasko a Spojené nizozemské provincie. Pomocí silné koalice chtěl Prusko porazit a rozdělit jeho území mezi Hannoverko a Sasko. Rovněž chtěl najmout za britské peníze dánské, hessenské a hannoverské jednotky, které by poté vyslal bojovat do říše za rakouské zájmy. Návrh pomoci nechal vyřídit skrze rakouského velvyslance v Londýně, hraběte Johanna Fridricha Karla Osteina, který jej zaslal v polovině března 1741 do Vídně.⁸¹

V únoru 1741 dokonce britský král inicioval schůzku v Drážďanech, které se zúčastnili zástupci Velké Británie, Rakouska, Saska, Hannoverka, Spojených nizozemských provincií a Ruska. Její účastníci vyjádřili Rakousku podporu a doporučili Fridrichu II. složit zbraně.⁸² Přechodem Saska na pruskou stranu a ruským distancováním se od evropských záležitostí v té době nebyl společný postup možný.

Jiří II. v dubnu 1741 přednesl v parlamentu řeč, jíž především varoval před francouzskou expanzí a současně zavrhl agresivitu Fridricha II. vůči Rakousku.⁸³ S jeho názorem souhlasila i většinová část ministrů ve sněmovně, kteří poté odhlasovali, že budou Marii Terezii poskytnuty subsidie ve výši 300 000 liber a vyzvali Fridricha II. k ukončení války.⁸⁴

⁷⁹ KOVÁŘ, Martin, *Robert Walpole. Politik a státník*, s. 248.

⁸⁰ WILKES, John William, *A Whig in Power. The Political Career of Henry Pelham*, Evanston 1964, s. 18.

⁸¹ ANDERSON, s. 78.

⁸² PREGIEL, Piotr, *Pruská diplomacie v průběhu první slezské války a nabytí práv na kladské hrabství*. In: *Historie a vojenství* 51, 2002, 1, s. 74.

⁸³ STELLNER, František, *Cesta Pruska k velmocenskému postavení*. In: *Historický obzor* 3, 1992, 9, s. 242–248

⁸⁴ BLACK, *British Foreign Policy in the Age of Walpole*, s. 19.

Jiří II. byl ve svém jednání ovlivněn více aspekty. S Fridrichem II. sdílel problematické, nepříliš přátelské rodinné vztahy, nadto nebyl vpád pruského krále do Slezska ospravedlněn žádným pádným důvodem, a proto byl obecně odsuzován. Velkou důležitost britský panovník přisuzoval rovnováze sil, která byla v tomto případě vážně ohrožena.⁸⁵

Walpole po britském zásahu do války v červnu 1741 přenechal faktické rozhodování o zahraniční politice státním sekretářům Thomasi Pelham-Hollesovi, vévodovi z Newcastle a Williamu Stanhopeovi, hraběti Harringtonovi.⁸⁶ Na podzim roku 1741 ještě varoval Jiřího II. před uzavřením úmluvy o neutralitě Hannovera s Francií. Britský panovník však jeho radu nevyslyšel, příliš se obával hrozícího francouzského útoku na své kurfiřtství. Premiér byl poté paradoxně obviňován opozicí z provádění politiky ve prospěch hannoverských zájmů.

V lednu 1742 se konaly volby, ve kterých Walpolova vláda nezískala většinu. Během února a března 1742 Walpole opustil všechny úřady, jež zastával.⁸⁷ V zahraniční politice se poté prosadil především lord John Carteret, pozdější hrabě Granville, který od března 1742 do listopadu 1744 zastával pozici státního sekretáře.

3.3 Vývoj britsko-rakouských vztahů

Britsko-rakouské vztahy nebyly bezprostředně po nástupu Marie Terezie na trůn ideální, neboť byla panovnice zpočátku více ovlivněna hlavními rádci Karla VI. Velká Británie navíc na počátku války o rakouské dědictví stále bojovala se Španělskem v koloniích, tudíž se mezinárodní situace pro aktivní britskou pomoc Marii Terezii na počátku válek o rakouské dědictví nezdála příliš výhodnou.⁸⁸ Rakousko však britskou podporu očekávalo na základě jejího uznání pragmatické

⁸⁵ THOMPSON, s. 138.

⁸⁶ WILKES, s. 18.

⁸⁷ KOVÁŘ, *Velká Británie v éře Roberta Walpola*, s. 53.

⁸⁸ HORN, *Great Britain and Europe in the Eighteenth Century*, s. 125.

sankce roku 1731 a rovněž doufalo v podporu Francie, která se proti němu roku 1741 obrátila. Velká Británie se proto stala jediným rakouským spojencem.

Když byla poté britská podpora Rakousku v dubnu 1741 schválena v britském parlamentu a 24. června uzavřena příslušná dohoda mezi oběma státy, dostala Marie Terezie k dispozici subsidie na budování armády a nabídku diplomatické podpory. Britské subsidie byly pro Rakousko nezbytné, bez nich by mělo značné potíže udržet si armádu.⁸⁹ Bylo mu také přislíbeno posílení rakouské armády 12 000 vojáky. Aktivní vojenská pomoc v tomto období nakonec nesplnila svůj původní účel, neboť musela zůstat k dispozici potenciální obraně Hannovera.⁹⁰

Britské diplomatické zprostředkování probíhalo v tomto období převážně osobou velvyslance ve Vídni, sira Thomase Robinsona, který od poloviny roku 1741 Marii Terezii přesvědčoval o výhodnosti souhlasu s pruskými podmínkami. Předběžné ústní vyjednání prusko-rakouského míru v říjnu 1741 v Klein Schnellendorfu bylo také dílem britských diplomatických služeb, tentokrát v zastoupení zvláštního velvyslance v Prusku v letech 1741–1742, Johna Carmichaela, 3. hraběte Hyndforda.⁹¹ Tentýž muž se podílel na uzavření prusko-rakouské předběžné mírové smlouvy ve Vratislavi v červnu 1742, ačkoliv je nutné dodat, že v této situaci chtěl mír uzavřít spíše Fridrich II. než Marie Terezie.⁹²

Britsko-rakouské vztahy byly také nadále ovlivňovány britským konceptem rovnováhy sil na kontinentě. Zásah Velké Británie do války na straně habsburské monarchie byl do značné míry motivován právě vidinou, že by mohlo dojít k zásadnímu oslabení Rakouska, na kterém rovnováha sil závisela.⁹³ Britská vláda však jedinou možnost zachování tohoto konceptu viděla v souhlasu s podmínkami Fridricha II., tedy v odstoupení Slezska Prusku.

⁸⁹ ANDERSON, s. 102.

⁹⁰ BLACK, *British Foreign Policy in the Age of Walpole*, s. 20.

⁹¹ RICHTER, s. 50–52.

⁹² Tamtéž, s. 58.

⁹³ SIMMS, s. 289.

Zde narazila na překážku, neboť Marie Terezie se svého území nechtěla vzdát a byla ochotná pokračovat v bojích tak dlouho, jak to bylo možné.⁹⁴ Ve Velké Británii její odhodlanosti nerozuměli, například vévoda z Newcastle se v červenci 1741 vyjádřil tak, že „*odevzdáním Slezska mohlo Rakousko zabránit dalším ztrátám, zajistit císařskou korunu pro chotě Marie Terezie, Františka Štěpána, a zachováním důležitosti a zájmů rakouského rodu významně přispět udržení rovnováhy sil v Evropě*“.⁹⁵

Ani na počátku 40. let 18. století britsko-rakouským vztahům neprospěla existence hannoverských zájmů. Poté, co bylo mezi Francií a Pruskem stvrzeno v červnu 1741 spojenectví, začal se Jiří II. oprávněně obávat, že bude kurfiřtství napadeno francouzskou armádou. Opakovaně žádal britskou vládu o vojenskou pomoc při jeho případné obraně, avšak ta stále nepřicházela.⁹⁶ V září 1741 proto uzavřel za Hannovera s Francií neutralitní konvenci.⁹⁷ Zároveň také přislíbil, že v nadcházející volbě císaře Svaté říše římské udělí svůj hlas Karlu Albrechtovi bavorskému. Selhal tak plán protifrancouzské koalice i rakouská touha, aby byl císařem zvolen František Štěpán Lotrinský.⁹⁸

Vzájemné vztahy obou mocností komplikovalo také vnitřní složité uspořádání vládních i nevládních skupin a osob. Ve Velké Británii do zahraniční politiky zasahoval panovník, státní sekretáři, první lord pokladu, ale i například vlivní poslanci. Diplomaté, kteří působili přímo v zahraničí, zasahovali většinou pouze na základě příkazů, které obdrželi ze své domovské země.⁹⁹ V Rakousku byla situace ještě obtížnější a nepřehlednější. O zahraniční politice sice rozhodoval panovník, ale její chod ovlivňovaly i další orgány, například Dvorská válečná rada, Tajná rada, kancléřství a sněmy pro jednotlivé části monarchie.¹⁰⁰

⁹⁴ DEMMERLE, Eva, *Habsburkové. Dějiny jedné dynastie*, Praha 2012, s. 153.

⁹⁵ SIMMS, s. 292.

⁹⁶ Tamtéž, s. 295.

⁹⁷ WILKES, s. 18.

⁹⁸ BLACK, *British Foreign Policy in the Age of Walpole*, s. 20.

⁹⁹ KOVÁŘ, *Velká Británie v éře Roberta Walpola*, s. 220.

¹⁰⁰ BLED, s. 29–31.

Stav britsko-rakouských vztahů se do určité míry zlepšil v průběhu roku 1742. Britští ministři se již na podzim 1741 obávali důsledků hannoverské neutrality v kontextu britsko-rakouských vztahů a uznali, že je potřeba splnit závazky vyplývající ze spojenecké smlouvy z roku 1731.¹⁰¹

Marie Terezie byla nucena přistoupit na britskou podmínku uzavřít mír s Pruskem, k čemuž došlo v létě 1742. K tomuto rozhodnutí přispěla složitá situace na válečném poli: Čechy byly obsazeny Francouzi a Bavorsy s podporou Sasů a španělsko-neapolské jednotky se připravovaly napadnout habsburské državy v Itálii.¹⁰² Za tohoto stavu by se již Rakousko nemohlo ubránit osamoceno. K vratislavskému míru se později připojilo i Sasko. Velká Británie poté zahájila vojenské akce na podporu Marii Terezii v Itálii a Rakousko se zaměřilo na obsazení Bavorska a osvobození Čech.¹⁰³ Již na konci roku 1742, a především v průběhu toho následujícího se začala formovat pragmatická armáda, která sehrála významnou roli v bojích proti Francii na území Svaté říše římské.¹⁰⁴

¹⁰¹ SIMMS, s. 298–299.

¹⁰² TAPIÉ, Victor Lucien, *Marie Terezie a Evropa*, Praha 1997, s. 81.

¹⁰³ BLACK, *British Foreign Policy in the Age of Walpole*, s. 21.

¹⁰⁴ THOMPSON, s. 146–147.

4 Britsko-rakouské vztahy v roce 1743

4.1 Britsko-rakouské vztahy před bitvou u Dettingenu

Berlínský mír uzavřený mezi Rakouskem a Pruskem v létě 1742 vnímala Marie Terezie pouze jako dočasné řešení, které bylo za stávající situace nutností. Se ztrátou části Slezska se nesmířila a stále doufala, že se naskytne příležitost k jeho znovuzískání.¹⁰⁵ Sekretář Tajné rady, Johann Christoph von Bartenstein dokonce berlínské mírové uspořádání označil za další pokračování bělehradského míru s Turky v roce 1739.¹⁰⁶ Nestability berlínského míru si byl vědom i Fridrich II.¹⁰⁷ Sama Marie Terezie zastávala v červnu 1742 názor, že „*dokud bude Anglie s takovou vehemencí naléhat na usmíření s Pruskem a nebude považovat za vhodné poskytnout ... (mi) pomoc, ... ztráta bude muset být dobrá někde jinde*“.¹⁰⁸ Tím myslela, že by bylo vhodné, aby získala za ztrátu Slezska alespoň nějaký druh kompenzace. Velká Británie totiž její touhu získat Slezsko zpět nepodporovala.

Přesto, že roku 1743 nebyly britsko-rakouské vztahy stabilní a docházelo k jejich neustálému kolísání, k horšímu zvláště v situaci, kdy Velká Británie nutila Rakousko k dalším územním ústupkům ve snaze zajistit dostatek spojenců pro jejich koalici, dosáhly britské i rakouské jednotky značných vojenských úspěchů. Rakouská armáda, která se nejprve zaměřila na osvobození Prahy, je zaznamenala již na podzim 1742. Francouzské vojsko zde zůstalo osamoceno včetně nedostatku zásobování a bylo zaskočeno pruským a saským podpisem míru s Rakouskem. Nadto byl uherskými jednotkami zničen pomocný francouzský oddíl. Za této pro Francii nepříznivé situace se přesto větší části vojska povedlo Prahu opustit.¹⁰⁹ Zbytek vojáků dostal od habsburské monarchie povolení odejít bez boje, a tak se 2. ledna 1743 hlavní město českých zemí opět

¹⁰⁵ BLED, s. 66–67.

¹⁰⁶ ANDERSON, s. 105.

¹⁰⁷ STELLNER, *Fridrich Veliký*, s. 148.

¹⁰⁸ SIMMS, s. 309–310.

¹⁰⁹ BLED, s. 67–68.

ocitlo v rukou Rakušanů.¹¹⁰ Na konci ledna 1743 také zemřel první francouzský ministr kardinál Fleury a hlavní místo ve vládě zaujal sám král Ludvík XV.¹¹¹

Ani situace dalšího francouzského spojence, císaře Karla VII. nebyla ideální. Rakouské jednotky již v únoru 1742 dobyly Mnichov, kvůli nepříznivé situaci v Čechách se však část armády musela stáhnout zpět.¹¹² Karel VII. tak dokázal Mnichov nakrátko ovládnout, nicméně po bitvě u Simpachu 9. května 1743, v níž zvítězilo Rakousko, o něj znovu přišel.¹¹³ V červnu 1743 již Rakušané ovládali celé Bavorsko.¹¹⁴

Nadto Marie Terezie v první polovině května 1743 v Praze podstoupila korunovaci českou královnou a oficiálně tak potvrdila své postavení v Čechách, které byly pro monarchii důležité z hlediska geografického umístění v centru habsburské monarchie. Proto byly ve válkách o rakouské dědictví jedním z dějišť vojenských operací rakouských protivníků.¹¹⁵ Marie Terezie se také nevzdala naděje habsburského znovuzískání koruny Svaté říše římské. Určité strategické výhody dosáhla v dubnu 1743, neboť od té doby zastával postavení mohučského kurfiřta bývalý rakouský velvyslanec v Londýně, hrabě Johann Fridrich Karl von Ostein, jenž by v příští volbě císaře hlasoval pro jejího manžela Františka Štěpána Lotrinského.¹¹⁶

Ve Velké Británii mezitím ovládal zahraniční politiku státní sekretář lord John Carteret, později hrabě Granville, který si brzy získal důvěru krále Jiřího II., pravděpodobně i kvůli ochotě podporovat ho v jeho hannoverských zájmech.¹¹⁷ Oba muži se také dokázali shodnout v hlavních otázkách zahraniční politiky a potřebě ochránit Rakousko a zbytek Evropy před francouzskou expanzí.¹¹⁸

¹¹⁰ TAPIÉ, s. 84.

¹¹¹ SKŘIVAN, *Evropská politika*, s. 95.

¹¹² BLED, s. 63–64.

¹¹³ URFUS, s. 86.

¹¹⁴ VEBER, s. 337.

¹¹⁵ PIEPER, Dietmar, SALTZWEDEL, Johannes, *Svět Habsburků. Sláva a tragika evropského panovnického rodu*, Praha 2012, s. 152.

¹¹⁶ ANDERSON, s. 116.

¹¹⁷ BLACK, Jeremy, *British Foreign Policy and the War of Austrian Succession 1740–48. A Research Priority*. In: *Canadian Journal of History* 21, 1986, 3, s. 320–321.

¹¹⁸ THOMPSON, s. 145.

Lord Carteret se proto stejně tak jako jeho předchůdci pokoušel vybudovat silnou protifrancouzskou koalici.¹¹⁹ Jeho představa spojenectví se také příliš nelišila od té, kterou zastával na přelomu let 1739–1740 Robert Walpole. Jejím členem se mělo stát Rakousko, ale zároveň i Prusko. Fridrich II. proti spojenectví s Velkou Británií nic nenamítal, byl dokonce ochoten pomoci jí v obraně Hannovera proti Francii. Dne 29. listopadu 1742 byla tudíž mezi oběma státy uzavřena westminsterská defenzivní aliance.¹²⁰ Přesto nebyly vzájemné vztahy ideální a jejich stav se během roku 1743 zhoršoval.

V květnu 1742 se Carteret snažil k pomoci Marii Terezii přimět Rusko, o jehož přízeň však zároveň soupeřili také Prusové a Francouzi. Výsledkem bylo v prosinci 1742 uzavření defenzivní aliance mezi Británií a Ruskem. Podobnou smlouvu však Rusko podepsalo v březnu 1743 také s Pruskem, čímž si pojistilo vlastní neutralitu pro případ, že by znovu došlo k prusko-rakouskému konfliktu. Negarantovalo ale Fridrichovi II. držbu Slezska, kterou pruský král požadoval především.¹²¹

V průběhu roku 1742 se Jiří II. opět rozhodl využít hannoverské jednotky proti Francii. Jeho rozhodnutí však muselo být veřejně ospravedlněno kvůli neutralitní hannoverské konvenci z roku 1741. Našel několik důvodů, mimo jiné to, že hannoverské jednotky mu nyní poskytují podporu jako britskému králi a ne kurfiřtovi.¹²² Současně bylo řečeno, že ústní konvence není to samé jako smlouva. Neutralita Hannovera již neměla smysl, a proto byla na podzim 1742 ukončena.¹²³

4.2 Bitva u Dettingenu a druhá polovina roku 1743

Zároveň docházelo k formování vojska, které by zasáhlo proti Francii. Protože mělo oficiálně vystupovat v zájmu Rakouska za účelem prosazení a udržení

¹¹⁹ BLACK, *America or Europe? British Foreign Policy 1739–63*, s. 35–36.

¹²⁰ ANDERSON, s. 107.

¹²¹ HORČIČKA, s. 148–149.

¹²² THOMPSON, s. 146.

¹²³ URIEL, Dann, *Hanover and Great Britain 1740–1760. Diplomacy and Survival*, London 1991, s. 47.

závazků, které vyplývaly z pragmatické sankce, bylo známo jako pragmatická armáda.¹²⁴ Velká Británie chtěla s její pomocí udržet rovnováhu sil v Evropě, jež závisela na Rakousku, ale zároveň měly být eliminovány francouzské ozbrojené síly, aby tak Francie nemohla pomýšlet na námořní invazi ostrovní mocnosti.¹²⁵ Je však nutné dodat, že v této době stále nedošlo k oficiálnímu vyhlášení války mezi Velkou Británií a Francií.

Britská vláda v čele s Carteretem také na jaře 1742 učinila rozhodnutí poslat do Rakouského Nizozemí 16 000 britských vojáků, kteří by se spojili s rakouskými, hannoverskými, nizozemskými a hessenskými oddíly, ale ve skutečnosti během roku 1742 k žádnému významnému posunu armády nedošlo.¹²⁶ Vláda Spojených nizozemských provincií navíc příliš nejevila zájem o vstup do války proti Francii. Od března 1742 proto působil John Dalrymple, 2. hrabě Stair jako britský velvyslanec v Haagu, kde bylo jeho hlavním cílem přesvědčit Spojené nizozemské provincie, aby se aktivně zapojily do války proti Francii v zájmu obrany Rakouska.¹²⁷ V září 1742 se osobně snažil přimět nizozemskou vládu k jednání lord Carteret, ani to však efektivně nezapůsobilo.¹²⁸

V průběhu roku 1742 bylo hlavní velení formující se pragmatické armády v Nizozemí svěřeno hraběti Stairovi,¹²⁹ který byl příznivcem přímého útoku na Francii.¹³⁰ Rakouská vláda, Carteret a Jiří II. naopak chtěli přesunout hlavní část vojska na území Svaté říše římské, kde by mělo možnost lépe hájit zájmy Marie Terezie. Také doufali, že by jeho přítomnost v menších říšských státech mohla podnítit protifrancouzské nálady.¹³¹

Pragmatická armáda se nakonec v Rakouském Nizozemí zformovala z britských a hessenských jednotek, oddíly Spojených nizozemských provincií se

¹²⁴ TAPIÉ, s. 92.

¹²⁵ SIMMS, s. 308.

¹²⁶ ANDERSON, s. 110.

¹²⁷ BLACK, *British Foreign Policy and the War of Austrian Succession 1740–48*, s. 319.

¹²⁸ ANDERSON, s. 110.

¹²⁹ URIEL, s. 51.

¹³⁰ THOMPSON, s. 146.

¹³¹ ANDERSON, s. 116–117.

k ní na cestě do Svaté říše římské nepřidaly, byly stále neutrální.¹³² V květnu 1743 se k armádě připojili Rakušané a Hannoverané.¹³³ Jiří II. se nemohl dočkat, až se ke své armádě dostaví, k čemuž došlo na konci května. Britský král zároveň v červnu převzal od hraběte Staira hlavní velení¹³⁴ nad vojskem, které disponovalo přibližně 45 000 muži.¹³⁵

Dne 27. června 1743 se pragmatická armáda střetla s francouzskými jednotkami u Dettingenu. Obě strany měly v bitvě potíže, pragmatická armáda s jízdou, protože jejich koním chyběl dostatečný výcvik, ta francouzská měla podobný problém se svými vojáky. Po několikahodinovém zápolení byla francouzská armáda nucena ustoupit až za Rýn,¹³⁶ i když měla v bitvě početní převahu.¹³⁷ Tato bitva bývá označována za největší a nejslavnější vítězství pragmatické armády. Od Dettingenu do konce roku již k žádné větší aktivitě pragmatické armády nedošlo a na podzim se vrátila přezimovat do Hannovera.¹³⁸

Ve Velké Británii byla zpráva o vítězství nadšeně oslavována, i když byl její pozitivní ohlas částečně utlumen informací, že během bitvy byly hannoverské jednotky upřednostňovány před britskými. Šedesátiletý Jiří II., který se odvážně postavil do čela armády, byl zároveň posledním britským panovníkem, který tak učinil. Právě jeho osobní účast v čele armády byla poté často zobrazována na různých uměleckých dílech.¹³⁹

Do Vídně se zprávy o vítězství donesly 2. července a lze říci, že i zde bylo náležitě oslavováno.¹⁴⁰ V pragmatické armádě však byly rakouské jednotky zastoupeny pouze přibližně jednou třetinou a za hlavního vítěze bitvy byl obecně

¹³² SKŘIVAN, *Evropská politika*, s. 95.

¹³³ ANDERSON, s. 117.

¹³⁴ THOMPSON, s. 147.

¹³⁵ KÜSTER, Sebastian, *Vier Monarchien – Vier Öffentlichkeiten. Kommunikation um die Schlacht bei Dettingen*, Münster 2004, s. 51.

¹³⁶ <http://www.kuk-wehrmacht.de/gefechte/17430627det.html> [2. března 2015].

¹³⁷ http://www.britishbattles.com/battle_of_dettingen.htm [2. března 2015].

¹³⁸ KÜSTER, s. 58.

¹³⁹ SMITH, Hannah, *Georgian Monarchy. Politics and Culture 1714–1760*, Cambridge 2006, s. 106–108.

¹⁴⁰ KÜSTER, s. 83–86.

považován Jiří II. Rakušané proto bitvu u Dettingenu neoslavovali s takovou vehemencí jako své vlastní vítězství.¹⁴¹

V červenci 1743 pokračoval lord Carteret v jednáních na poli diplomacie, tentokrát v říšském městě Hanau. Snažil se zničit spojení mezi císařem a Francií, přičemž císaři na oplátku sliboval dotace a vidinu zisku některých menších říšských měst.¹⁴² Marie Terezie měla formálně uznat Karla VII. císařem a její armáda by vyklidila obsazené Bavorsko. Karel VII. se měl vzdát všech dědických nároků na rakouská území¹⁴³ a současně měl přimět říšské státy ke spolupráci s Velkou Británií proti Francii.¹⁴⁴

Dokument však nebyl přijat britskou vládou, kde se proti němu postavili především lord kancléř Philip Yorke, hrabě Hardwicke, státní sekretář Thomas Pelham-Holles, vévoda z Newcastle, a premiér Henry Pelham, který ve svém úřadě působil od konce srpna 1743. Ministři se obávali, že by mohlo dojít k podobné situaci jako na podzim 1741, tedy že by se Jiří II. a Carteret mohli nechat příliš unést hannoverskými zájmy a opustili by tak rakouského spojence. Podobně smýšlel i velitel pragmatické armády Stair, jenž i z tohoto důvodu rezignoval. Se smlouvou nesouhlasila ani Marie Terezie, protože jí nenabízela alternativní řešení kompenzace za Slezsko.¹⁴⁵

Britsko-rakouské vztahy během roku 1743 více poznamenalo diplomatické vyjednávání lorda Cartereta ve snaze vyřešit válečnou situaci v Itálii, která se pro Rakousko nevyvíjela příliš pozitivně. Proti habsburskému dědictví zde vystupovali Španělé, podporováni Francouzi.¹⁴⁶ Státní sekretář si kladl za cíl dosažení aliance se sardinským panovníkem, Karlem Emanuelem III., který se zároveň oproti Karlu VII. jevil jako výhodnější spojenc.¹⁴⁷

¹⁴¹ Tamtéž, s. 130.

¹⁴² SIMMS, s. 310–311.

¹⁴³ URIEL, s. 54.

¹⁴⁴ ANDERSON, s. 121.

¹⁴⁵ SIMMS, s. 310–311.

¹⁴⁶ BLACK, *America or Europe?*, s. 15.

¹⁴⁷ ANDERSON, s. 122–123.

Od konce léta se jednání odehrávalo ve Wormsu, kde sardinský král podmínil svůj vstup do aliance s Rakouskem a Velkou Británií ziskem části italského území od Marie Terezie. Habsburská panovnice i její ministři takové ústupky nejprve důrazně odmítali. Situace se změnila poté, co jim dal 2. září 1743 Karel Emanuel ultimátum. Kdyby na jeho podmínky nepřistoupili, uzavřel by místo toho spojenectví s Francií. Rakousko tak bylo nuceno souhlasit. Wormská smlouva byla uzavřena 13. září 1743. Karel Emanuel svým podpisem uznal pragmatickou sankci a zaručil Marii Terezii držbu Milánska, rakouská panovnice mu výměnou za to postoupila část území v Itálii, mezi nimi i Piacenzu. Spojenci se také dohodli na přispění vojenské síly každého z nich, přičemž Velká Británie slíbila sardinskému králi subsidie.¹⁴⁸ Dodatečně se v prosinci 1743 ke smlouvě připojilo Sasko.¹⁴⁹

Marie Terezie na wormskou smlouvu reagovala podrážděně, odsuzovala britský přístup, který ji opět přinutil k územním ústupkům.¹⁵⁰ Britský velvyslanec ve Vídni Thomas Robinson podal ještě během vyjednávání smlouvy do Londýna informaci, že ho rakouský státní kancléř, hrabě Anton Ulfeld, varoval před britskými požadavky, které by mohly Vídeň dohnat k ukončení vzájemné spolupráce. I když pak bylo Rakousko nuceno smlouvu přijmout pod hrozbou sardinské koalice s Francií, její znění bylo v habsburské monarchii odsuzováno.¹⁵¹ Wormská smlouva také podnítila větší aktivitu Francie v Itálii i v zámoří, a to s podporou Španělska. Oba státy totiž v říjnu 1743 stvrdily podpisem smlouvy ve Fontainebleau další vzájemnou spolupráci proti spojencům Marie Terezie.¹⁵²

¹⁴⁸ ANDERSON, s. 122–124.

¹⁴⁹ HORČIČKA, s. 150.

¹⁵⁰ TAPIÉ, s. 93.

¹⁵¹ ANDERSON, s. 124–126.

¹⁵² SKŘIVAN, *Evropská politika*, s. 95.

5 Britsko-rakouské vztahy v období druhé slezské války 1744–1745

5.1 Stav britsko-rakouského spojení v průběhu roku 1744

Roku 1744 se situace britsko-rakouské koalice zkomplikovala. V kontrastu s úspěšným rokem 1743 postupně došlo k rezignaci lorda Johna Cartereta na pozici státního sekretáře a pádu jeho politické koncepce, neshodám spojenců a vojenským nezdarům. Po bitvě u Dettingenu spojenci v průběhu roku 1743 nevyužili příznivé situace pro další vojenské operace a v následujícím roce na ni již nebyli schopni navázat. Příliš dlouho váhali, k čemuž se poté přidalo i nepříznivé počasí a nemoci. Pragmatická armáda také nedokázala zaútočit na francouzskou východní hranici, jež byla dobře chráněna sítí pevností.¹⁵³ Sám Jiří II. se již do čela armády osobně nepostavil, i když to v roce 1744 zvažoval kvůli obavám ze zdrženlivosti britských generálů.¹⁵⁴

Navíc protifrancouzská Carteretova politika a vojenské úspěchy britsko-rakouské koalice roku 1743 přinutily Francii k větší vojenské aktivitě. Po uzavření smlouvy se Španělskem ve Fontainebleau v říjnu 1743 následovalo v březnu 1744 francouzské vyhlášení války Velké Británii a Hannoveru, v dubnu pak Rakousku. Na počátku roku 1744 také Francie plánovala uskutečnit podporovanou jakobitskou invazi ostrovního státu, ze které však nakonec kvůli nepříznivému počasí a nerozhodnosti Francouzů sešlo.¹⁵⁵

Rovněž uzavření wormské smlouvy bylo reflektováno ještě v roce 1744. V únoru se o jejích podmínkách dozvěděl pruský král Fridrich II., jenž se domníval, že jejím hlavním cílem je postup proti němu. To však nebyla pravda, i když smlouva obsahovala článek, kterým sardinský panovník Karel Emanuel slíbil pomoc Marii Terezií v Itálii, aby mohlo Rakousko vojensky zasáhnout ve Svaté říši římské. Fridrichu II. rovněž nevyhovovala skutečnost, že si signatáři

¹⁵³ BLACK, Jeremy, *Britain as a Military Power 1688–1815*, London 1999, s. 65.

¹⁵⁴ SMITH, s. 106.

¹⁵⁵ ANDERSON, s. 131.

smlouvy vzájemně potvrdili územní status quo z roku 1739. Slezsko tak bylo spojenci uznáno jako rakouské území a z pohledu Fridricha II. bylo jen otázkou času, kdy jej bude chtít Marie Terezie oficiálně získat zpět.¹⁵⁶ Proto se začalo Prusko znovu připravovat na obnovení válečných operací. Současně se snažilo vyjednat oživení spojení s Francií. Mezi Velkou Británií a Pruskem také pokračovalo soupeření o přízeň Ruska. V březnu 1744 se britský velvyslanec v Rusku, lord James Tyrawly, snažil petrohradskou vládu přesvědčit o vstupu do konfliktu na straně své země, ale carevna Alžběta I. smýšlela pragmaticky, a proto oficiálně nepřistoupila na požadavky ani jedné ze stran.¹⁵⁷

Již v první polovině roku 1744 došlo pro britskou diplomacii k sérii neúspěchů. Britská vláda neobnovila subsidie pro hessenskou armádu a když to Hesensko-kasselský panovník Vilém VIII. zjistil, přešel na stranu císaře Karla VII.¹⁵⁸ Záhy poté, co v březnu 1744 Francie vyhlásila válku Velké Británii, se proti ostrovní velmoci obrátil i Fridrich II. V odpovědi na její žádost poskytnutí vojenské pomoci prohlásil, že vzájemná westminsterská smlouva z roku 1742 byla pouze defenzivní, ovšem Velká Británie sama vyprovokovala Francii svými válečnými operacemi vůči Francii v zámoří.¹⁵⁹ V návaznosti na tyto události pak květnu 1744 vznikla frankfurtská unie, což bylo spojení císaře Karla VII., falckého kurfiřta Karla IV. Teodora, hesensko-kasselského vládce Viléma VIII. a Fridricha II. Její oficiální funkcí měla být obrana císaře a Svaté říše římské.¹⁶⁰ V červnu 1744 uzavřely Francie a Prusko ofenzivní alianční smlouvu. Na jejím základě se oba státy dohodly na pruském vstupu do války proti Rakousku v srpnu téhož roku, rozdělení českých zemí a francouzských vojenských operacích v říši.¹⁶¹

¹⁵⁶ STELLNER, *Fridrich Veliký*, s. 175.

¹⁵⁷ HORČIČKA, s. 150.

¹⁵⁸ THOMSON, s. 150.

¹⁵⁹ URIEL, s. 58.

¹⁶⁰ ANDERSON, s. 130.

¹⁶¹ STELLNER, František, *Prusko za válek o rakouské dědictví*. In: *Historický obzor* 4, 1993, 6, s. 125.

Velké Británii se v této době také stále nedařilo získat vojenskou pomoc Spojených nizozemských provincií, které udržovaly s Francií diplomatické spojení navzdory skutečnosti, že Velká Británie s Francií již válčily oficiálně. Svou formální neutralitu si zachovaly až do roku 1747, kdy byly Francií napadeny.¹⁶² Přesto se jejich vojáci již během roku 1744 vyskytovali v řadách pragmatické armády.¹⁶³

V srpnu 1744 Prusko zahájilo válečné operace strategickou invazí do Čech, protože se rakouské jednotky angažovaly v jihozápadní části říše, zatímco Čechy zůstaly téměř bez ochrany. Začala tak druhá slezská válka. Na podzim pruská armáda dobyla Prahu a dalších úspěchů dosáhla i na jihu země.¹⁶⁴ Marie Terezie v obavě před Fridrichovými dalšími úspěchy povolala zpět do Čech část rakouských jednotek, které měly právě v této době možnost udržet dobyté francouzské Alsasko.¹⁶⁵ Nepřípravenost Rakouska lze vysvětlit skutečností, že o povaze spojení Francie a Pruska nebylo dobře informováno, neboť ještě na konci července sekretář Tajné rady, Johann Fridrich Bartenstein, tvrdil, že se pruský král neodváží zaútočit.¹⁶⁶

V závěru roku 1744 se rakouské armádě s pomocí uherských a saských jednotek podařilo zatlačit pruské jednotky do severních Čech.¹⁶⁷ Rakušané dokonce obsadili Horní Slezsko a Kladsko.¹⁶⁸ Již na počátku roku 1745 se však Slezsko dostalo znovu do rukou Fridricha II.¹⁶⁹ V téže době britský král veřejně odsoudil novou invazi Fridricha II., podobně jako na počátku roku 1741. Chtěl Prusku odebrat část jeho území včetně Slezska, které by pak navrátil zpět Marii Terezii, a na jeho krále uvalit v rámci říše jistou formu světské klatby. Marie

¹⁶² BLACK, Jeremy, *History of Diplomacy*, London 2010, s. 101.

¹⁶³ ANDERSON, s. 132.

¹⁶⁴ TAPIÉ, s. 89.

¹⁶⁵ BLED, s. 72–73.

¹⁶⁶ ANDERSON, s. 133.

¹⁶⁷ RICHTER, s. 63–68.

¹⁶⁸ STELLNER, *Fridrich Veliký*, s. 180.

¹⁶⁹ BLED, s. 73.

Terezie souhlasila, ale podmínila to získáním celého Slezska, ať s pomocí spojenců nebo bez nich.¹⁷⁰

Mezitím se na konci roku 1744 zkomplikovala politická situace ve Velké Británii. V čele vlády stál na pozici premiéra od srpna 1743 Henry Pelham. Společně se svým bratrem, státním sekretářem Thomas Pelham-Hollesem, vévodou z Newcastle, začali výrazně ovlivňovat vnitřní i zahraniční politiku. Oba byli také chráněnci sira Roberta Walpola, který jim i po své rezignaci ve vládě skrze korespondenci radil, jak postupovat.¹⁷¹ Chtěli tudíž řešit spory spíše diplomatickou cestou než vojenskou a lord Carteret v průběhu roku 1744 stále více čelil kritice britské vlády. Bylo mu vytýkáno například to, že nedokázal oficiálně zapojit do války Rusko a Spojené nizozemské provincie a potrestat vojenskou výboje Fridricha II. Přitom se ještě na přelomu srpna a září znovu snažil rozdělit spojení císaře s Francií a Pruskem.¹⁷² Svými kritickými projevy se také zviditelnil poslanec William Pitt, jenž odsuzoval zasahování hannoverských zájmů do britské politiky. Tímto však pranýřoval postup Cartereta, ale zároveň i Jiřího II., který s názory nové vlády často nesouhlasil.¹⁷³ V listopadu se stížnosti na Carteretovu protifrancouzskou politiku vyhrotily a ten byl nucen rezignovat.¹⁷⁴

5.2 Vývoj v průběhu roku 1745

Přesto se zpočátku priority britské zahraniční politiky příliš nezměnily. Newcastle například v průběhu roku 1745 na názory některých politiků, kteří chtěli, aby se Velká Británie soustředila pouze na válečné operace v zámoří, odvětil, že „*defenzivní válka na kontinentě a ofenzivní válka na moři je lepší, než jen ofenzivní válka na moři*“.¹⁷⁵ Je však nutné dodat, že Newcastle podporoval britsko-rakouské spojení již od 30. let 18. století a jeho prorakouské názory

¹⁷⁰ URIEL, s. 59.

¹⁷¹ KOVÁŘ, *Zrození velmoci*, s. 162.

¹⁷² SIMMS, s. 335.

¹⁷³ WASSON, s. 72.

¹⁷⁴ HARDING, Nick, *Hanover and the British Empire 1700–1837*, Woodbridge 2007, s. 137.

¹⁷⁵ SIMMS, s. 336.

se podobaly spíše těm lorda Cartereta.¹⁷⁶ Henry Pelham byl v tomto ohledu skeptičtější,¹⁷⁷ ale v podstatě smýšlel podobně, a proto vyvinul nemalé úsilí k zachování protifrancouzské koalice.¹⁷⁸

Velká Británie také nadále pokračovala v úsilí získat pomoc Spojených nizozemských provincií a Ruska. V otázce Nizozemí přiměl Newcastle Jiřího II., aby na něj vyvinul tlak. Proto byl také do Spojených provincií vyslán Philip Stanhope, 4. hrabě Chesterfield, jenž zde zastával pozici velvyslance již na přelomu 20. a 30. let 18. století.¹⁷⁹ Tyto snahy však prozatím nevedly ke zdárnému výsledku, pouze jej započaly.¹⁸⁰ V Petrohradě se situace zatím změnila jen málo: v listopadu se carevna zavázala poskytnout na kontinentě britsko-rakouským spojencům armádu v počtu 50 000 mužů, ale požadovala za ně vysoké subsidie.¹⁸¹

V lednu 1745 uzavřely Velká Británie, Spojené provincie, Rakousko a Sasko defenzivní varšavskou alianci. Jejím účelem bylo snížení pruského vlivu,¹⁸² podpora Marie Terezie a obnovení rovnováhy uvnitř Svaté říše římské.¹⁸³ Téhož měsíce zemřel císař Karel VII. a jeho syn Maxmilián Josef se výměnou za Bavorsko vzdal v dubnu postu císaře i nároků na rakouské dědictví.¹⁸⁴ Fridrich II. tímto ztratil spojence a současně i argument, že pomáhá udržovat mír a rovnováhu sil v říši. Uchýlil se proto ke snaze přesvědčit Velkou Británii, aby mu pomohla zprostředkovat mír s Rakouskem.¹⁸⁵ Britská vláda na tuto prosbu ještě v březnu nereagovala,¹⁸⁶ i když se do popředí postupně dostávaly názory, které toto řešení podporovaly.¹⁸⁷ V dubnu se také britská a rakouská vláda dohodly na zvýšení subsidií Marii Terezii, které dosáhly výše

¹⁷⁶ BLACK, *British Foreign Policy in the Age of Walpole*, s. 58–59.

¹⁷⁷ WILKES, s. 117.

¹⁷⁸ SKŘIVAN, *Evropská politika*, s. 96.

¹⁷⁹ THOMPSON, s. 157–161.

¹⁸⁰ WILKES, s. 119.

¹⁸¹ HORČÍČKA, s. 151.

¹⁸² SKŘIVAN, *Evropská politika*, s. 97.

¹⁸³ SIMMS, s. 336.

¹⁸⁴ BLED, s. 74.

¹⁸⁵ HORČÍČKA, s. 152.

¹⁸⁶ RICHTER, s. 71.

¹⁸⁷ WILKES, s. 118.

500 000 liber. Z toho mělo být 200 000 liber použito na hannoverskou armádu, která teď formálně bojovala ve službách Marie Terezie.¹⁸⁸

Plnou podporu poskytovala Velká Británie Rakousku v otázce nadcházející volby nového císaře, v níž se angažovali především Jiří II. a Newcastle. Marie Terezie se chtěla ujistit, že se její a britské zájmy shodují, a tak vyslala do Hannovera a Frankfurtu nejvyššího dvorního maršála, Johanna Josepha von Khevenhüllera. V Hannoveru probíhalo jednání v červenci 1745, kdy obě strany dosáhly určitého souladu. Přesto se neshodly například na posílení moci císaře nebo přáních Jiřího II., která měla být Rakouskem splněna na oplátku za jeho kurfiřtský hlas. Vyjednávání o samotné volbě císaře pak probíhalo od srpna již ve Frankfurtu nad Mohanem.¹⁸⁹ Zde se protahovalo, neboť se Francouzi pokoušeli zabránit zvolení Františka Štěpána, což se jim nakonec nepodařilo. Bylo také očekáváno, že Rakousko s Pruskem uzavřou mír, na jehož podmínkách se dohodla Velká Británie s Pruskem v srpnu 1745, mimo jiné na oplátku za jeho hlas rakouskému kandidátovi. Ke smíru přesto nedošlo, a proto Fridrich II. hlasem ke zvolení Františka I. nepřispěl. Učinil tak ještě falcký kurfiřt, avšak kromě těchto dvou mužů získal František I. hlasy všech ostatních voličů. Marie Terezie tak dosáhla alespoň částečného úspěchu.¹⁹⁰

Vítězství mezitím v Rakouském Nizozemí slavila francouzská armáda pod vedením schopného maršála hraběte Mořice Saského, která zde působila již od roku 1744.¹⁹¹ Pragmatická armáda, jejíž velení převzal roku 1745 syn Jiřího II., William Augustus, vévoda Cumberland, se v květnu utkala s francouzskými jednotkami u Fontenoy.¹⁹² Pragmatická armáda zde utrpěla porážku, jež způsobila následné francouzské obsazení významných měst v Rakouském Nizozemí, například Tournai a Gentu. Ani situace v Itálii se v roce 1745 pro

¹⁸⁸ URIEL, s. 61.

¹⁸⁹ VAJNÁGI, Márta, *Britain–Hanover and the Imperial Election of 1745*. In: *Hungarian Journal of English and American Studies* 14, 2008, 1, s. 51–58.

¹⁹⁰ BLED, s. 75.

¹⁹¹ ANDERSON, s. 143

¹⁹² http://www.britishbattles.com/battle_fontenoy.htm [11. března 2015]

britsko-rakouské spojení nevyvíjela příznivě, úspěšněji se v boji prosazovali Francouzi a Španělé.¹⁹³

Britská vláda v tomto období již zprostředkování prusko-rakouského míru plně podporovala, proti němu vznášel námitky pouze Jiří II. V červnu 1745 byla rakousko-saská armáda poražena Pruskem u Hohenfriedbergu a vyjednávání Fridricha II. s Velkou Británií se tak stalo ještě úspěšnější.¹⁹⁴ V srpnu britská a pruská vláda uzavřely hannoverskou konvenci, čímž se Velká Británie zavázala zprostředkovat na základě vratislavské smlouvy prusko-rakouský mír¹⁹⁵ a Fridrich II. přislíbil dát v příští volbě císaře svůj hlas Františku Štěpánovi.¹⁹⁶

Marie Terezie na tyto podmínky přesto nechtěla přistoupit, věděla, že by tak Slezsko nezískala,¹⁹⁷ i když se jí britský velvyslanec ve Vídni Thomas Robinson od léta 1745 snažil přesvědčit o výhodách, které by jí uzavření míru přineslo. Ve Velké Británii její neústupnosti opět nerozuměli a tlačili ji k souhlasu.¹⁹⁸ Vídeň byla o britském postoji informována rakouským velvyslancem v Londýně, baronem Ignazem Johannem von Wasnerem, který zde působil od poloviny roku 1743 až do konce války o dědictví rakouské.¹⁹⁹ Místo toho se Marie Terezie nadále pokoušela bojovat proti Prusku, přestože byla rakouská armáda znovu poražena v září v bitvě u Žďáru a saská v listopadu u Hengersdorfu.²⁰⁰

Na konci roku 1745 se vstupem do války proti Prusku již souhlasila i carevna Alžběta I. Její rozhodnutí pomoci však přišlo pozdě.²⁰¹ Marie Terezie na podzim usoudila, že ztráta britského spojení by Rakousku v současné situaci neprospěla. Když se dozvěděla o hannoverské konvenci Velké Británie a Pruska,

¹⁹³ ANDERSON, s. 143–145.

¹⁹⁴ THOMPSON, s. 164.

¹⁹⁵ URIEL, s. 69.

¹⁹⁶ SIMMS, s. 337.

¹⁹⁷ BLED, s. 74–75.

¹⁹⁸ ANDERSON, s. 146

¹⁹⁹ VAJNÁGI, s. 54–55.

²⁰⁰ STELLNER, *Fridrich Veliký*, s. 190–191.

²⁰¹ HORČIČKA, s. 152–153.

snažila se sice nejprve o smír s Francií, ke kterému však tehdy nedošlo.²⁰² Vláda Velké Británie, současně znervózněna novým jakobitským povstáním, které probíhalo ve Skotsku od léta 1745 do jara 1746, pohrozila Rakousku zastavením čerpání subsidií. Když se situace nadále nezlepšovala a rakouská armáda byla znovu poražena u Kesselsdorfu v polovině prosince 1745, souhlasila Marie Terezie se zahájením mírových jednání.²⁰³ Ta poměrně rychle dospěla ke zdárnému výsledku, když byl 25. prosince 1745 uzavřen mír v Drážďanech. Na jeho základě Prusko uznalo pragmatickou sankci a volbu Františka I. císařem. Rakousko na oplátku přistoupilo na potvrzení podmínek vratislavské smlouvy.²⁰⁴ Po podepsání drážďanského míru se také pro období válek o rakouské dědictví uzavřela otázka pragmatické sankce.²⁰⁵ Mírové podmínky přijalo také Sasko.²⁰⁶ Marie Terezie se však ani tentokrát se ztrátou Slezska nesmířila a okamžitě začala plánovat odvetu.²⁰⁷ Velká Británie i přes zhoršení vzájemných britsko-rakouských vztahů chtěla toto spojení udržet, přestože měla nyní na výběr mezi aliancí s Rakouskem a Pruskem. Věřila totiž více Marii Terezii než Fridrichu II.²⁰⁸

²⁰² TAPIÉ, s. 97–99.

²⁰³ SKŘIVAN, *Evropská politika*, s. 97–98.

²⁰⁴ ANDERSON, s. 148.

²⁰⁵ URFUS, s. 86–87.

²⁰⁶ SCHOEPS, s. 58.

²⁰⁷ BLED, s. 79.

²⁰⁸ HORN, s. 128–129.

6 Britsko-rakouské vztahy na konci válek o rakouské dědictví 1746–1748

6.1 Rok 1746

Důsledky uzavření drážďanského míru spočívaly pro Rakousko především ve vzestupu Pruska, které se zařadilo mezi evropské velmoci a posílilo své postavení v rámci Svaté říše římské, kde Rakousku konkurovalo.²⁰⁹ Poněkud v krátkodobějším měřítku se potvrzovala dosud neotřesitelná touha Marie Terezie po znovuzískání Slezska, přestože jej Fridrichu II. podstoupila již dvěma mírovými smlouvami. V červnu 1746 rakouská panovnice uzavřela s carevnou Alžbětou I. defenzivní alianci, jež obsahovala tajný článek, který v případě nové pruské agrese zavazoval Rusko k vojenské pomoci Rakousku. Současně Rusko přiznávalo držbu Slezska Rakousku, nikoliv Prusku.²¹⁰ V červenci 1746 byla stvrzena spojenecká smlouva také mezi Rakouskem a bavorským kurfiřtem Maxmiliánem III. Josefem, jenž se svým podpisem zavázal poskytnout rakouským spojencům 7 000 vojáků v boji proti Francii a na oplátku mu byly přislíbeny subsidie.²¹¹ Mezi vojenské úspěchy lze zařadit obrat situace v Itálii, kde v červnu téhož roku slavilo rakouské vojsko vítězství nad francouzsko-španělskými jednotkami u Piacenzy a obsadilo Milán a Janov.²¹²

Ve Velké Británii se po pruském vystoupení z války Jiří II. přestal obávat o bezpečnost Hannovera, a proto se jeho názory více sladily s prorakouským postojem Newcastla. V březnu 1746 pak byla od ostrovní velmoci odvrácena jakobitská hrozba a úspěchy byly zaznamenány i v britských válečných operacích v zámoří.²¹³ Velká Británie se také snažila zajistit mírový postoj

²⁰⁹ STELLNER, *Prusko za válek o rakouské dědictví*, s. 126.

²¹⁰ STELLNER, *Fridrich Veliký*, s. 219.

²¹¹ ANDERSON, s. 155.

²¹² HERRE, Franz, *Marie Terezie. Velká žena na habsburském trůně*, Praha 2012, s. 62.

²¹³ THOMPSON, s. 172.

Pruska, kterému v srpnu téhož roku garantovala územní status quo s výjimkou Východního Fríska.²¹⁴

Třebaže došlo v roce 1746 k těmto významným událostem, především v oblasti diplomacie, britské angažovanosti v zámoří a rakouského postupu v Itálii, v Rakouském Nizozemí se válka s Francií pro obě mocnosti nevyvíjela příznivě. Francouzská armáda zde slavila úspěchy již od roku 1745, kdy zvítězila nad pragmatickou armádou v bitvě u Fontenoy.²¹⁵ Postupovala rychle, nejprve podél svých hranic. V únoru 1746 dobyla Brusel, v červenci Mons, v září Namur.²¹⁶ V říjnu se jí postavila pragmatická armáda na území Svaté říše římské v čele s rakouským velitelem Karlem Lotrinským, bratrem císaře Františka I. v bitvě u Rocoux. Pragmatické armádě se však nejen nepodařilo zvítězit, ale ani zastavit francouzský postup.²¹⁷ Nutno dodat, že Francouzi měli velkou početní převahu, měli přibližně o 40 000 mužů více.²¹⁸

Důsledkem vojenských neúspěchů v Rakouském Nizozemí, jež Rakousko nebylo schopno odvrátit a Spojené provincie do bojů, které jim předcházely, téměř nezasáhly,²¹⁹ byl další nátlak Velké Británie na Marii Terezii. Souvisely s tím také smlouvy o bariéře, anglicky Barrier Treaties, které uzavřely Velká Británie, Rakousko a Spojené provincie v období po válce o španělské dědictví. Měly za účel zlepšit vzájemné vztahy a pomocí systému pevností bránit Nizozemí proti případnému francouzskému útoku.²²⁰ Když se ukázala jejich neefektivnost, odmítala Marie Terezie nadále vkládat finance do správy pevností a postavila se také proti ekonomickým omezením v rámci Rakouského Nizozemí, které ze smluv vyplývaly.²²¹ Britská vláda proto usoudila, že za těchto podmínek nemá zapotřebí Rakousku vyplácet plnou výši subsidií, jež byla dohodnuta

²¹⁴ STELLNER, *Fridrich Veliký*, s. 219.

²¹⁵ SKŘIVAN, *Evropská politika*, s. 97–98.

²¹⁶ ANDERSON, s. 157.

²¹⁷ BLACK, *Britain as a Military Power 1688–1815*, s. 68–69.

²¹⁸ ANDERSON, s. 157.

²¹⁹ SIMMS, s. 347.

²²⁰ <http://www.britannica.com/EBchecked/topic/1574324/Barrier-Treaties#ref1108572>, [20. března 2015].

²²¹ HORN, s. 132.

naposledy v dubnu předchozího roku. V srpnu 1746 byla tedy Velkou Británií, Rakouskem a Spojenými provinciemi v Haagu uzavřena nová smlouva, která Rakousko zavazovala vyslat dalších 20 000 mužů k obraně Rakouského Nizozemí. Jejich počet měl být Brity důsledně kontrolován a v případě, že by nebyl dodržen, mohla Velká Británie výrazně snížit finanční pomoc.²²²

Ke zhoršení britsko-rakouských vztahů také přispěly vzájemné neshody, které se týkaly území v Itálii a vpádu do Francie. Rakousko-sardinské vojenské úspěchy zde podnítily naději Marie Terezie připojit k habsburské monarchii zpět Neapolské království.²²³ Očekávala, že ji Velká Británie podpoří a vyšle k Neapoli své loďstvo. Britská vláda s ní však zásadně nesouhlasila a požadovala, aby místo toho stáhla své jednotky z Itálie k tažení do Provence a Nice.²²⁴ Marie Terezie byla nakonec nucena souhlasit s jejími podmínkami pod hrozbou přímého britského vyjednávání s Francií.²²⁵

V průběhu roku se část britské vlády přiklonila k možnosti válku ukončit, včetně samotného premiéra, který nakonec zahájil mírová jednání s Francií. Ovšem Newcastle zastával opačný názor²²⁶ a také Jiřímu II. se ukončení války nezamlouvalo.²²⁷ I mezi Francií a Španělskem se projevíly vzájemné neshody²²⁸ a Ludvík XV. toužil po ukončení zdlouhavé a nákladné války. Ta byla pro vázenu, z francouzského pohledu,²²⁹ také dobytím britského přístavu Madrásu v Indii roku 1746.²³⁰ Velká Británie naopak v předchozím roce získala do zástavy francouzskou pevnost Louisbourg v Americe. I Marie Terezie chtěla válku ukončit.²³¹ Za těchto podmínek byla v říjnu 1746 zahájena na zámku Breda

²²² ANDERSON, s. 157–158.

²²³ BLED, s. 80.

²²⁴ TAPIÉ, s. 100.

²²⁵ BLED, s. 80.

²²⁶ WILKES, s. 120–121.

²²⁷ THOMPSON, s. 175.

²²⁸ ANDERSON, s. 165.

²²⁹ SKŘIVAN, *Evropská politika*, s. 98–99.

²³⁰ WANNER, Michal, *Indické bojiště války o dědictví rakouské 1744–1748*. In: *Historie a vojenství* 48, 1999, 3, s. 512.

²³¹ SKŘIVAN, *Evropská politika*, s. 98–99.

průběžná a vleklá jednání o míru.²³² Ta ovládaly pouze dvě mocnosti, které zde byly zastoupeny, Velká Británie a Francie. Jejich zplnomocněnci, britský státník John Montagu, 4. hrabě Sandwich, a francouzský ministr zahraničí, markýz Louis Philogéne Brulart, vikomt de Puisieulx, zde však vedli pouze neoficiální diskuze, kterými nemohli dosáhnout konečného výsledku.²³³

6.2 Cesta k uzavření míru v Cáchách 1747–1748

Na počátku roku 1747 Rakušané a Sardiňané přislíbili Velké Británii pomoc v tažení do Provence. Rakousko mělo do Francie vyslat 60 000 mužů a Sardinie 30 000, i když se jejímu panovníkovi nezdálo takové oslabení země vhodné. Na oplátku jim měly být vyplaceny subsidie a poskytnuta pomoc britského námořnictva. Situace v Itálii se však nevyvíjela příliš úspěšně. Rakušané, kteří sice Janov v předchozím roce dobyli, ale již po několika měsících jej znovu ztratili, se snažili získat jej zpět. Současně došlo k nesouladu se Sardiňany a dobývání se nakonec nezdařilo. Jejich spor se však prohloubil a ohrožoval vzájemné spojení. Ani tažení ve Francii nebylo příliš úspěšné.²³⁴

Dalším problémem byla stálá formální neutralita Spojených nizozemských provincií. K jejich hranicím se navíc v průběhu roku 1747 blížilo francouzské vojsko v čele s Mořicem Saským.²³⁵ Když se téhož roku v lednu uzavírala mezi spojenci konvence o posílení obrany Spojených provincií, jejich generální stavy chtěly, aby byla smlouva co nejméně oficiální.²³⁶ Velké Británii docházely možnosti, jak situaci nerozhodného a slabého spojence řešit. Opustit jej by však nebylo prospěšné. Druhý státní sekretář v letech 1746–1748, Philip Stanhope, 4. hrabě Chesterfield, prohlásil, že „*pokud s nimi přeručíme styky, nezbude nám na světě spojenec*“.²³⁷ Britská vláda se proto rozhodla nepřímou podporou povstání Oranžistů, probíhající v Haagu v první polovině roku 1747. Newcastle na celou

²³² SIMMS, s. 344.

²³³ ANDERSON, s. 193–195.

²³⁴ Tamtéž, s. 168–169.

²³⁵ HERRE, s. 63.

²³⁶ ANDERSON, s. 171–172.

²³⁷ SIMMS, s. 348.

událost nahlížel jako na „významnou událost ... pro celou Evropu; kvůli níž s nejvyšší pravděpodobností Spojené provincie nizozemské obnoví svou dávnou důležitost a sílu a Anglie bude mít užitečného přítele a spojence místo žárlivého, nespělého a tíživého souseda“.²³⁸ Francie však Spojeným provinciím v dubnu vyhlásila válku a její armáda vpadla na nizozemské území. V červenci se kvůli francouzskému postupu střetlo vojsko spojenců a Francie u Lauffeldtu. Ani zde nedokázali spojenci zvítězit,²³⁹ což způsobilo další francouzský posun a ještě před koncem roku 1747 dobytí nizozemské pevnosti Bergen-op-Zoom.²⁴⁰

Za této situace změnil pohled na pokračující konflikt i Jiří II. a souhlasil s jeho ukončením.²⁴¹ Jeho příkladu později následoval i jeho syn William Augustus, vévoda Cumberland, který vedl britskou válečnou stranu a patřil mezi největší odpůrce pokračování konfliktu. Mír požadoval i nový španělský král Ferdinand VI., který se ujal vlády na konci předchozího roku.²⁴² Finanční situace Marie Terezie již byla velmi špatná, a proto byla závislá na britských subsidiích.²⁴³ V prosinci 1747 se na výhodách uzavření míru dohodla také konference ministrů ve Vídni, i když Johann Christoph von Bartenstein zůstal v této situaci stále neústupný.²⁴⁴ Také Spojené provincie byly hospodářsky vyčerpané.²⁴⁵

Jediným výraznějším úspěchem Velké Británie na kontinentě v průběhu roku 1747 bylo dosažení dohody s Ruskem, což během uplynulých let nebylo možné. Rusko se zavázalo poskytnout spojencům za britské subsidie vojenskou pomoc. Tato skutečnost však průběh války již nijak výrazně neovlivnila.²⁴⁶

Přestože si mír fakticky přály všechny zúčastněné strany, příslušná jednání byla zdlouhavá a vlekla se téměř celý další rok, než dospěla k uspokojivému

²³⁸ Tamtéž.

²³⁹ http://www.britishbattles.com/battle_of_lauffeldt.htm, [20. března 2015].

²⁴⁰ BLACK, *Britain as a Military Power 1688–1815*, s. 69.

²⁴¹ HERRE, s. 63.

²⁴² WILKES, s. 124–126.

²⁴³ ANDERSON, s. 174.

²⁴⁴ Tamtéž, s. 198.

²⁴⁵ O'BRIEN, Patrick, *Mercantilism and Imperialism in the Rise and Decline of the Dutch and British Economies 1585-1815*. In: *De Economist* 148, 2000, 4, s. 484.

²⁴⁶ THOMPSON, s. 178.

konci. Od dubna 1748 se konal v Cáchách mírový kongres. Již na konci téhož měsíce byly dohodnuty předběžné mírové podmínky, jež zahrnovaly tyto body: Francie se měla vzdát všech územních zisků v Rakouském Nizozemí, Velká Británie měla Francii navrátit ostrov Cape Breton, Rakousko mělo Prusku s konečnou platností přenechat Slezsko a Kladsko, donu Philipovi mělo předat Parmu a Piacenzu a Sardinii část Milánska.²⁴⁷ Rakousko na konci války o rakouské dědictví zastupoval v Londýně z funkce velvyslance Václav Antonín, kníže Kounic, který pak s Velkou Británií i Francií vedl v Cáchách jednání o podmínkách uzavření míru.²⁴⁸ Kounic předběžné mírové podmínky odmítl uznat.²⁴⁹ Také Marie Terezie jimi byla rozladěna a dala to patřičně najevo britskému velvyslanci, Thomasu Robinsonovi, baronu Granthamovi: „*Vy pane, vy, který nesete tak velký díl zodpovědnosti za obětování Slezska, vy, který více než kdo jiný můžete za to, že jsem učinila tolik ústupků sardinskému králi, vy si myslíte, že mě ještě můžete přesvědčit? ... Proč se mám držet stranou vyjednávání, jež se týká mých zájmů? Mí nepřátelé mi nabízejí lepší podmínky než mí spojenci.*“²⁵⁰ Kounic se pokoušel dohodnout příznivější podmínky s Francouzi, ani to nakonec nevedlo k požadovanému výsledku.²⁵¹

Britsko-rakouské vztahy v tomto období již měly k ideálním daleko a vzájemný nesoulad se v Cáchách ještě prohloubil. Rakousko se proto přiblížilo budoucí potenciální alianci s Francií.²⁵² V průběhu kongresu se na podmínkách daných v dubnu již nic nezměnilo a 18. října tak byla zástupci Velké Británie, Francie a Spojených provincií uzavřena konečná mírová smlouva. Španělsko se k ní připojilo o několik dní později, Rakousko až na počátku listopadu a Sardinie teprve na jeho konci. Pro Rakousko bylo výhodou, že všechny mocnosti, které smlouvu podepsaly, uznaly pragmatickou sankci a císaře Františka Štěpána I.²⁵³

²⁴⁷ WILKES, s. 126.

²⁴⁸ VONDRA, Roman, *Václav Antonín kníže Kounic (1711–1794)*. In: *Historický obzor* 19, 2008, 5/6, s. 132.

²⁴⁹ WILKES, s. 127.

²⁵⁰ BLED, s. 81.

²⁵¹ TAPIÉ, s. 101.

²⁵² ANDERSON, s. 202.

²⁵³ Tamtéž, s. 206–209.

Po míru v Cáchách držela britsko-rakouskou alianci pohromadě již jen skutečnost, že Prusko nechtělo prozatím uzavřít spojení s Velkou Británií a Francie nesouhlasila s Kounicovými návrhy,²⁵⁴ jenž v letech 1750–1752 vykonával ve Francii funkci rakouského velvyslance.²⁵⁵ Na počátku 50. let se však znovu zhoršily britsko-francouzské vztahy v zámoří a postupně se blížilo vypuknutí nového velkého konfliktu. Francie i Velká Británie tak potřebovaly uzavřít spojení, které by jim pomohlo obhájit jejich zájmy.²⁵⁶ Tehdy došlo k postupnému uskutečnění Kounicova plánu, od roku 1753 rakouského státního kancléře, změně aliancí či diplomatické revoluci.²⁵⁷

²⁵⁴ HORN, s. 134.

²⁵⁵ VONDRA, s. 132.

²⁵⁶ STELLNER, František, *Sedmiletá válka v Evropě*, Praha 2000, s. 51–52.

²⁵⁷ VONDRA, s. 132–133

7 Závěr

V průběhu válek o rakouské dědictví bylo spojenectví s Velkou Británií pro Rakousko životně důležité, na druhé straně však spolupráce obou těchto velmocí nebyla bez problémů, které jejich spolupráci do značné míry limitovaly. Velká Británie se soustředila na nepřítelství vůči Francii, zatímco Rakousko toužilo získat zpět Slezsko s vědomím, že britská vláda tuto myšlenku zcela nepodporovala. Také z tohoto důvodu došlo v průběhu roku 1756 k tzv. diplomatické revoluci, jež proti sobě obrátila bývalé spojence, kteří v následné sedmileté válce bojovali na opačných stranách.

Přesto byla koalice obou států za válek o rakouské dědictví do jisté míry oboustranně užitečná. Velká Británie se za práva Marie Terezie postavila ve chvíli, kdy tato panovnice čelila bezprostřednímu nebezpečí mocné aliance, která ohrožovala samotnou existenci habsburské monarchie. Současně byla jedinou mocností, která ji podporovala. Tato opora spočívala v průběhu celého konfliktu v poskytování subsidií, s jejichž získkem mohla rakouská vladařka svou armádu udržet. Přínos finančních dotací byl tedy jednoznačný.

Součástí pomoci byla i diplomatická jednání s Pruskem a s potenciálními spojenci. Velká Británie takto dosáhla téměř všech cílů, které si vlivní muži v jejím čele stanovili. Nejvýznamnějším byl v tomto ohledu samotný britský král Jiří II., jenž smýšlel prorakousky a měl rozsáhlé plány na potrestání pruského krále Fridricha II. Jeho rozhodnutí však limitovala skutečnost, že zastával funkci hannoverského kurfiřta. K této své rodné zemi měl velmi dobrý vztah a jejímu zabezpečení byl do jisté míry ochoten podřídit britské cíle. Hannoverské zájmy nejednou zasáhly do britsko-rakouských vztahů a bylo tomu tak i v roce 1741, kdy Jiří II. pod francouzskou hrozbou útoku na kurfiřtství vyhlásil jeho neutralitu a ve volbě císaře Svaté říše římské přislíbil hlas Karlu Albrechtovi, což později i splnil. Oba skutky byly však později napraveny. Neutralita Hannovera byla zrušena a roku 1743 se britský král dokonce osobně postavil do čela pragmatické armády v nejslavnější a nejúspěšnější bitvě britsko-rakouských spojenců u Dettingenu. Po smrti císaře Karla VII. Jiří II. podpořil v nové volbě Františka

Štěpána Lotrinského. Po ukončení konfliktu s Pruskem považoval za vhodné pokračovat v ozbrojených akcích proti Francii a pod tlakem válečných neúspěchů v průběhu roku 1746 a 1747 nakonec souhlasil s uzavřením míru.

V britské zahraniční politice se v letech 1742–1744 prosadil z funkce státního sekretáře John Carteret, pozdější 2. hrabě Granville, jenž byl velmi prorakouský. Snažil se Rakousku zajistit odpovídající podporu proti Francii a měl také podíl na zformování pragmatické armády. Na britsko-rakouskou stranu se pokoušel získat Rusko a císaře Karla VII., k větší aktivitě chtěl přinutit Spojené nizozemské provincie. Stál také za uzavření smlouvy ve Wormsu, která však měla výrazný dopad na mezinárodní situaci, kterou nedokázal správně odhadnout. Její význam si nesprávně vyložil Fridrich II. a k větší vojenské aktivitě přiměla i Francii.

V roce 1744 získali zásadní vliv v britské vládě nový premiér Henry Pelham a jeho bratr, státní sekretář Thomas Pelham-Holles, vévoda z Newcastle. Na poli zahraniční politiky se prosazoval především vévoda z Newcastle, jenž Rakousko také podporoval a chtěl stejně tak jako britský král pokračovat v ozbrojeném konfliktu proti Francii až do roku 1747, kdy situaci pod tlakem neúspěchů přehodnotil.

Britská vojenská pomoc byla Rakousku poskytnuta vždy pouze proti Francii a nikoliv proti Prusku, ale umožnila Marii Terezii zaměřit se na boj v jiné oblasti, ať už v Itálii, nebo v Čechách, jež by nebyl bez této britské pomoci uskutečnitelný.

I britští politici, kteří podporovali Rakousko, viděli hlavní cíl v jeho obraně proti Francii. Ta pro ně představovala nepřítele, kterého je nutno usměrnit a zabránit mu v expanzi na kontinentě i v zámoří. Britská vláda se totiž v 18. století řídila principem mocenské rovnováhy sil, jehož důležitou součástí byla existence silné habsburské monarchie ve středu Evropy. Ta měla vzdorovat francouzským výpadům a pomáhat zachování míru v Evropě. Prusko pro Velkou Británii takovou hrozbu nepředstavovalo. Jeho vzestup mezi mocnosti a postavení v rámci říše však ohrožovalo v budoucnu rakouské zájmy a pozdější

vzájemné soupeření nejdnou přerostlo v ozbrojený konflikt. Marie Terezie se také nikdy nesmířila se ztrátou Slezska, které se jí nedokázalo získat zpět ani v následné sedmileté válce, nazývané také třetí slezská válka.

Rakousko pro Velkou Británii rovněž představovalo mocného spojence, jehož podpora pro ni byla za tehdejší mezinárodní situace proti Francii nezbytná. Přestože byla existence rakouského státu ohrožena, roli plnohodnotného spojence plnil efektivně. Z pohledu ostrovní velmoci bylo Rakousko také spolehlivější, než například Prusko, jehož panovník Fridrich II. Veliký byl kvůli svému jednání ve 40. letech 18. století označován za nedůvěryhodného a nečestného muže.

Britsko-rakouská aliance dokázala ve válkách o rakouské dědictví zabránit zničení habsburské monarchie, ve které mohly být po jejich skončení provedeny důležité reformy potřebné z hlediska účinnosti státního aparátu a napravení nedostatků, jež byly odhaleny například v armádě. Velká Británie si pak ještě více upevnila velmocenské postavení ve světě.

8 Seznam použitých zdrojů

Literatura

- ANDERSON, Matthew Smith, *The War of the Austrian Succession 1740–1748*, London 1995.
- BLACK, Jeremy, *America or Europe? British Foreign Policy 1739–63*, London 1998.
- BLACK, Jeremy, *Britain as a Military Power 1688–1815*, London 1999.
- BLACK, Jeremy, *British Foreign Policy and the War of Austrian Succession 1740–48. A Research Priority*. In: *Canadian Journal of History* 21, 1986, 3, s. 313–331.
- BLACK, Jeremy, *British Foreign Policy in the Age of Walpole*, Edinburgh 1985.
- BLACK, Jeremy, *Evropa osmnáctého století*, Praha 2003.
- BLACK, Jeremy, *History of Diplomacy*, London 2010.
- BLACK, Jeremy, *Why Wars Happen*, London 1998.
- BLED, Jean-Paul, *Marie Terezie. Zakladatelka moderního státu*, Praha 2013.
- BORITZKA, Jiří, *Válka prince Evžena 1716–1718*. In: *Historický obzor* 19, 2008, 1/2, s. 2–22.
- BROWNING, Reed, *New Views on the Silesian Wars*. In: *The Journal of Military History* 69, 2005, 2, s. 521–534.
- DEMMERLE, Eva, *Habsburkové. Dějiny jedné dynastie*, Praha 2012.
- HARDING, Nick, *Hanover and the British Empire 1700–1837*, Woodbridge 2007.
- HERRE, Franz, *Marie Terezie. Velká žena na habsburském trůně*, Praha 2012.
- HORN, David Bayne, *Great Britain and Europe in the Eighteenth Century*, Oxford 1967.
- HORČIČKA, Václav, *Rusko a Prusko v období slezských válek*. In: *Historický obzor* 8, 1997, 7/8, s. 146–153.
- HRBEK, Jiří, *Evropa a absolutismus v 17. a 18. století (1648–1789)*, Praha 2012.

- KAŠÍK, Vladimír, *Hospodářství, politika, parlamentarismus, demokracie... a Walpole*. In: JANČÍK, Drahomír (ed.), *Pocta profesoru Zdeňku Jindrovi*, Praha 2003, s. 93–102.
- KOVÁŘ, Martin, *Obraz sira Roberta Walpola a jeho vlády na stránkách soudobého tisku a krásné literatury*. In: STELLNER, František, KOVÁŘ, Martin (ed.), *Staletí objevů, diplomacie a válek. Sborník k 60. narozeninám profesora Aleše Skřivana*, Praha 2005, s. 277–288.
- KOVÁŘ, Martin, *Robert Walpole. Politik a státník*. In: *Historický obzor* 12, 2001, 11/12, s. 241–249.
- KOVÁŘ, Martin, *Velká Británie v éře Roberta Walpola*, Praha 2004.
- KOVÁŘ, Martin, *Zrození velmoci. Anglie (Velká Británie) na cestě k postavení první světové mocnosti (1603–1746)*, Praha 2007.
- KÜSTER, Sebastian, *Vier Monarchien – Vier Öffentlichkeiten. Kommunikation um die Schlacht bei Dettingen*, Münster 2004.
- O'BRIEN, Patrick, *Mercantilism and Imperialism in the Rise and Decline of the Dutch and British Economies 1585-1815*. In: *De Economist* 148, 2000, 4, s. 469–501.
- O'SHAUGHNESSY, Brendan, *King Friedrich Wilhelm I Built a War Machine, But It Was His Son Who Put It to Use*. In: *Military History* 22, 2005, 6, s. 12–16.
- PIEPER, Dietmar, SALTZWEDEL, Johannes, *Svět Habsburků. Sláva a tragika evropského panovnického rodu*, Praha 2012.
- PREGIEL, Piotr, *Pruská diplomacie v průběhu první slezské války a nabytí práv na kladské hrabství*. In: *Historie a vojenství* 51, 2002, 1, s. 68–95.
- RICHTER, Karel, *Třeba i železem a krví. Prusko–rakouské války 1740–1866*, Praha 2007.
- SHOWALTER, Dennis, *Frederick's One Big Idea*. In: *Military History* 30, 2013, 1, s. 40–45.
- SCHOEPS, Hans-Joachim, *Dějiny Pruska*, Praha 2004.

- SIMMS, Brendan, *Three Victories and a Defeat. The Rise and Fall of the First British Empire 1714–1783*, New York 2007.
- SKŘIVAN, Aleš, *Evropská politika*, Praha 1999.
- SKŘIVAN, Aleš, *Války o dědictví rakouské, 1740–1748*. In: *Historický obzor* 12, 2001, 1/2, s. 2–9.
- SMITH, Hannah, *Georgian Monarchy. Politics and Culture 1714–1760*, Cambridge 2006.
- STELLNER, František, *Cesta Pruska k velmocenskému postavení*. In: *Historický obzor* 3, 1992, 9, s. 242–249.
- STELLNER, František, *Fridrich Veliký. Cesta Pruska k velmocenskému postavení*, Praha 1998.
- STELLNER, František, *Prusko za válek o rakouské dědictví*. In: *Historický obzor* 4, 1993, 6, s. 122–126.
- STELLNER, František, *Sedmiletá válka v Evropě*, Praha 2000.
- TAPIÉ, Victor Lucien, *Marie Terezie a Evropa*, Praha 1997.
- THOMPSON, Andrew C., *George II. King and Elector*, New Haven 2001.
- URFUS, Valentin, *Pragmatická sankce. 19. 4. 1713. Rodný list podunajské monarchie*, Praha 2002.
- URIEL, Dann, *Hanover and Great Britain 1740–1760. Diplomacy and Survival*, London 1991.
- VAJNÁGI, Márta, *Britain–Hannover and the Imperial Election of 1745*. In: *Hungarian Journal of English and American Studies* 14, 2008, 1, s. 51–64.
- VALENTA, Aleš, *Dějiny rodu Kinských*, České Budějovice 2004.
- VEBER, Václav, a kol., *Dějiny Rakouska*, Praha 2007.
- VONDRA, Roman, *Václav Antonín kníže Kounic (1711–1794)*. In: *Historický obzor* 19, 2008, 5/6, s. 132–134.
- WANNER, Michal, *Indické bojiště války o dědictví rakouské 1744–1748*. In: *Historie a vojenství* 48, 1999, 3, s. 499–528.

- WANNER, Michal, *Ostend'ané pod císařským praporem 1714–1744. Část II. Soumrak a pád Všeobecné společnosti v Ostende*. In: Historický obzor 19, 2008, 5/6, s. 111–126.
- WANNER, Michal, *Ostend'ané pod císařským praporem 1714–1744. Část I. Zrození a vzestup Všeobecné společnosti v Ostende*. In: Historický obzor 19, 2008, 3/4, s. 50–66.
- WANNER, Michal, *Vývoj anglické Východoindické společnosti do poloviny 18. století*. In: Historický obzor 4, 1993, 5, s. 98–102.
- WASSON, Ellis, *Dějiny moderní Británie. Od roku 1714 po dnešek*, Praha 2010.
- WILKES, John William, *A Whig in Power. The Political Career of Henry Pelham*, Evanston 1964.
- WILSON, Peter H., *Prussia's Relations with the Holy Roman Empire 1740–1786*. In: Historical Journal 51, 2008, 2, s. 337–371.

Internetové zdroje

- *Barrier Treaties*, URL:
<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/1574324/Barrier-Treaties#ref1108572>, [20. března 2015].
- *Die Schlacht bei Dettingen am 27. Juni 1743*, URL: <http://www.kuk-wehrmacht.de/gefechte/17430627det.html>, [2. března 2015].
- *Eugene, Prinz von Savoyen*, URL:
<http://www.aeiou.at/aeiou.encyclopedie/e879492.htm>, [15. ledna 2015].
- *The Battle of Dettingen 1743*, URL:
http://www.britishbattles.com/battle_of_dettingen.htm, [2. března 2015].
- *The Battle of Fontenoy 1745*, URL:
http://www.britishbattles.com/battle_fontenoy.htm, [11. března 2015].
- *The Battle of Lauffeldt 1747*, URL:
http://www.britishbattles.com/battle_of_lauffeldt.htm, [20. března 2015].

9 Resumé

The aim of this bachelor thesis is to analyze the British – Austrian relationship in the time of the War of the Austrian Succession between the years 1740 and 1748 on the basis of available secondary sources. The thesis is primarily oriented on the British help for the Habsburg queen Maria Theresa against powerful anti-Austrian coalition, which threatened the existence of Habsburg Monarchy itself. The author didn't omit presentation of the conflict in the 40's, which had an essential influence on the British – Austrian relationship.

The British support of Austria consisted at first only of delivering subsidiaries and providing diplomatic service. Britain was involved militarily in the fights with France from the year 1743. At the same time it experienced the biggest success in that year, for example in the Battle of Dettingen, which was the last time that a British monarch personally led his troops.

In the 40's, several important statesmen appeared in the leading position of British foreign policy, who contributed significantly on development of the situation. We can place the British King George II, who supported Austria despite his effort to protect his native land of Hanover and had great plans of progression against France and Prussia, amongst the influential figures. Secretary of State John Carteret was also significantly pro-Austrian, but he was too forceful in his acts against France, which eventually led to armed conflicts by France and Prussia. From the year 1744 the Duke of Newcastle Thomas Pelham-Holles, who also supported Austria and was one of the last supporters of the conflict's continuation, served as a Secretary of State. Despite the fact that the British government intervened only in the fight against France and not against Prussia, it enabled Austria to focus on defending Czech and own possessions in Italy. Though Maria Theresa was forced several times to agree with territorial concessions, which she didn't settle with, in the time of the War of the Austrian Succession, the destruction of the Monarchy was averted.

The cooperation of both countries was limited in the time of the conflict by the fact that the Great Britain considered France as its major enemy, while

Austria focused on the hatred of Prussia. Maria Theresa wanted to regain Silesia, which she lost in the end of the First Silesian War. Over time it became clear, that the Great Britain doesn't support this intention. That was the reason of changing alliances in the 1750's and consequently the Seven Years' War.

10 Přílohy

1. Portréty britských politiků
2. Kresba podobizny britského krále Jiřího II. v roce 1743
3. Obraz Marie Terezie z roku 1744
4. Schéma bitvy u Dettingenu
5. Mapa Rakouského Nizozemí

1. Portréty britských politiků

John Carteret (1690 † 1763)*

Zdroj: URL:

<http://www.bbc.co.uk/arts/yourpaintings/paintings/john-carteret-16901763-2nd-earl-granville-217145> [5. dubna 2015].

Henry Pelham (1694 † 1754)*

Zdroj: URL:

<http://www.npg.org.uk/collections/search/portraitLarge/mw04927/Henry-Pelham?LinkID=mp03491&search=sas&sText=henry+pelham&OOnly=true&role=sit&rNo=0> [5. dubna 2015].

*Thomas Pelham-Holles,
vévoda z Newcastleu
(*1693 † 1768)*

Zdroj: URL:

http://www.bbc.co.uk/arts/your_paintings/paintings/thomas-pelham-holles-16931768-duke-of-newcastle-upon-tyne216833
[5. dubna 2015].

2. Kresba podobizny britského krále Jiřího II. v roce 1743

*Jiří II. (*1683 † 1760)*

Zdroj: URL:

<http://www.npg.org.uk/collections/search/portraitLarge/mw17400/King-George-II?LinkID=mp01749&wPage=1&role=sit&rNo=38>
[7. dubna 2015].

3. Obraz Marie Terezie z roku 1744

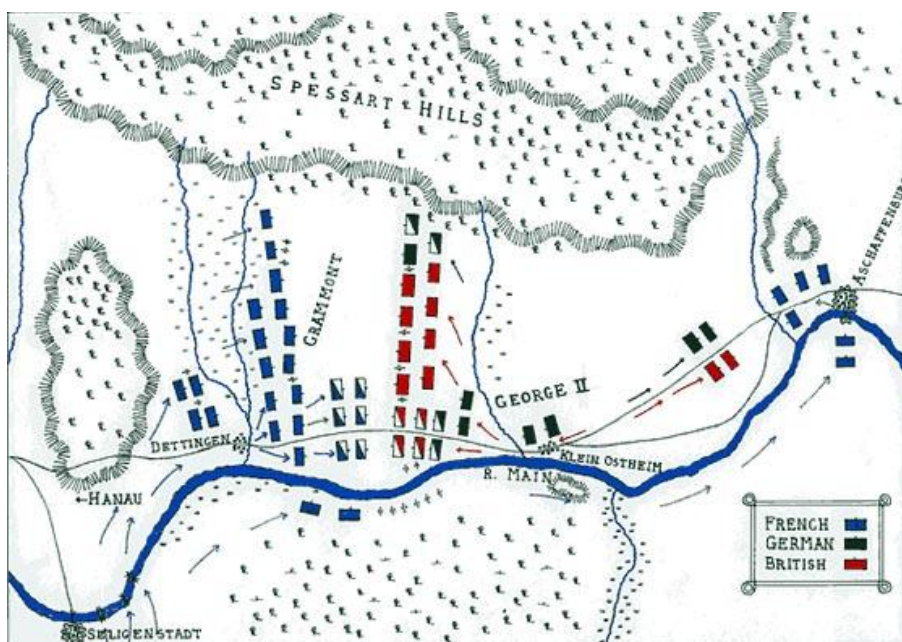

Marie Terezie (* 1717 † 1780)

Zdroj: URL:

<http://www.gogmsite.net/reign-of-louis-xv/photo-album/1744-maria-theresia-by-mart.html> [7. dubna 2015].

4. Schéma bitvy u Dettingenu

Zdroj: URL:

http://www.britishbattles.com/battle_of_dettingen.htm [9. dubna 2015].

5. Mapa Rakouského Nizozemí

Zdroj: URL:

http://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/a/ab/Low_Countries_1740.png
[9. dubna 2015].

